

Anne Lehtinen-Grönberg

LUKEMISEN ILOA JA YHDESSÄOLOA -
SATUTUOKIO-OPAS VAPAAEHTOISILLE SADUNKERTOJILLE

Sosiaalialan koulutusohjelma

2016

LUKEMISEN ILOA JA YHDESSÄOLOA -
Satutuokio-opas vapaaehtoisille sadunkertojille

Lehtinen-Grönberg, Anne
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
marraskuu 2016
Sivumäärä: 45
Liitteitä: Liite 1 ”Satutuokio-opas vapaaehtoisille sadunkertojille”

Asiasanat: satu, satutuokio, satutuokio-opas, ääneen lukeminen

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Rauman kaupungin Kourujärven kirjaston kanssa ja työn tarkoituksena oli tuottaa satutuokio-opas kirjaston satutuokioiden vetämiseen. Työn tavoitteena oli, että ne vapaaehtoiset henkilöt, jotka halusivat toimia satutuokioiden vetäjinä, sadunkertojina, saisivat käyttöönsä valmiin mallin, joka helpottaisi heidän satutuokioidensa suunnittelua ja toteuttamista. Opinnäytetyön tuotoksena syntyi satutuokio-opas, jossa ovat valmiina valittavaksi sadut kymmenelle eri satutuokiokerralle.

Satutuokio-oppaassa on ohjeita siitä, mitä pitää ottaa huomioon, kun vetää satutuokioita eri ikäisille, sadunkertojalle vieraille lapsille, joita on jokaisella satutuokiokerralla ennalta arvaamaton määrä. Lisäksi syntyi satutuokioihin liittyvä opastaulu vanhemmille, isovanhemmille ja niille henkilöille, jotka tuovat lapsen satutuokiolle ja mahdollisesti myös itse osallistuvat siihen. Opas löytyy opinnäytetyön lopusta (LIITE 1).

Satutuokio-oppaan kehittämiseksi pidetyt satutuokiot toteutettiin Kourujärven kirjastossa syksyllä 2015 ja keväällä 2016. Tuokiot pidettiin aina peräkkäisinä tiistai-iltoina ja niitä oli syksyllä kymmenen kertaa ja keväällä kymmenen kertaa. Satutuokioilla oli tarkoitus kehittää, testata ja saada lisätietoa satutuokio-oppaan toimivuudesta käytännössä. Lisäksi saatiin kehittämisideoita siitä, miten vapaaehtoisen sadunkertojan kannattaisi ohjata satutuokiota kirjastossa, jotta se palvelisi kaikkia satutuokiolle osallistuvia, niin lapsia, aikuisia kuin sadunkertojaa itseäänkin, parhaalla mahdollisimmalla tavalla.

Opinnäytetyön tietoperustassa kerrottiin yleisesti saduista, satutuokioista ja satujen merkityksestä lapselle sekä satujen eri mahdollisuuksista lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukemisessa.

JOY OF READING AND TOGETHERNESS –
A guide on story time for volunteers

Lehtinen-Grönberg, Anne
Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services
November 2016
Number of pages: 45
Appendices: Appendix 1 “A guide on story time for volunteers”

Key words: story, story time, guide on story time, reading aloud

The purpose of this thesis was to produce a guide on story times in the library. The aim was to produce a ready-made model for those volunteers who want to give story times and act as story tellers in the library. This model would make it easier to plan and give story times. The thesis was conducted in cooperation with Kourujärvi library in Rauma. The thesis work resulted in a guide on story times with ten stories for selection.

The guide includes instructions on what should be taken into consideration, when story times are provided for children in different age groups and unknown to the story teller. It also includes information of how to deal the changing number of children each time. In addition, an information board was developed for parents, grandparents and those people who take children to the library and possibly also participate in the story time. The guide is attached to the thesis (Appendix 1).

The story times arranged for the development of the guide were given in Kourujärvi library in autumn 2015 and spring 2016. They were always arranged on Tuesday evenings and given 10 times in the autumn and ten times in the spring. The purpose of these story times was to develop and assess the provision of story times and to gather practical information of them. In addition, development ideas were gathered on how the voluntary story tellers should arrange story times in the library for it to benefit all participants, children, adults and the story teller in the best possible way.

The theoretical part of the thesis explores stories, story times and the meaning of stories for children. In addition, it discusses the possibilities stories provide for supporting children’s overall development.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	SATUTUOKIO	8
2.1	Satutuokion historiaa	8
2.2	Satutuokion pitäminen.....	8
2.3	Satutuokiot Satakirjastojen alueella	10
2.4	Satutuokion merkitys lapselle	10
3	SATU.....	12
3.1	Sadun määritelmä.....	12
3.2	Sadun rakenne ja hyvän sadun kaava	13
3.3	Satujen lajit	13
4	SADUT LAPSEN KEHITYSTÄ TUKEMASSA	15
4.1	Kognitiivinen ja kielellinen kehitys	15
4.2	Sosiaalinen ja emotionaalinen kehitys	17
4.3	Moraalin kehittyminen	19
5	SATUJEN TERAPEUTTISUUS LASTA AUTTAMASSA	20
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	22
6.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	22
6.2	Toimintaympäristö: Rauman kaupungin Kourujärven kirjasto	23
6.3	Satutuokio-oppaan kehittämisprosessi	23
6.3.1	Satutuokio-oppaan kehittämisen lähtökohdat.....	26
6.3.2	Opinnäytetyöpäiväkirja	27
6.3.3	Satutuokioiden kulku pääpiirteissään.....	29
6.4	Lasten ja vanhempien palautteet satutuokioista.....	30
6.5	Kirjaston henkilökunnan palaute satutuokioista	31
7	SATUTUOKIO-OPAS VAPAAEHTOISILLE SADUNKERTOJILLE.....	32
7.1	Ajankohta, ennakkoilmoittautuminen ja satutuokioille osallistuminen	32
7.2	Satutuokiolle varattu tila.....	33
7.3	Satutuokiolle osallistuneiden lasten ikä	34
7.4	Satutuokion kesto	35
7.5	Satutuokioista tiedottaminen.....	35
7.6	Satujen teemat ja kirjallisuusehdotukset	36
7.7	Opastaulu satutuokiolle	38
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA SATUTUOKIO-OPAS	39
8.1	Satutuokio-oppaan toteuttaminen	39

8.2 Satutuokio-oppaan toimivuus käytännössä	40
9 POHDINTA	41
LÄHTEET	44
LIITTEET	
LIITE 1 Satutuokio-opas vapaaehtoisille sadunkertojille.	

1 JOHDANTO

Olen aina pitänyt satuja, tarinoita, runoja ja loruja tärkeinä. Ne ovat kuuluneet olenaisena osana omaan työkalupakkiini, olenpa sitten työskennellyt lastensuojelussa osasto- tai perhetyöntekijänä ja nyt nykyisessä työssäni päiväkodin lastentarhanopettajana. Olen lukenut omille lapsilleni paljon ja nauttinut vanhempana suunnattomasti näistä kiireettömistä yhdessäolon hetkistä, hiljentymisestä ja keskittymisestä satuun ja toisiimme. Olen käyttänyt satuja myös apuna arkipäivän eri tilanteissa. Esimerkiksi silloin, kun on yhdessä jännitetty päivähoidon tai koulunkäynnin aloittamista, kun on pitänyt käydä neuvolassa, lääkärissä, läheinen on sairastunut tai kun olemme matkustaneet ulkomaille, aina on löytynyt kulloiseenkin elämäntilanteeseen sopiva kirja, jonka avulla olemme voineet työstää asioita yhdessä. Saduilla ja loruilla olen viihdyttänyt lapsia odotteluhetkissä esimerkiksi pukemistilanteissa, pitkillä auto- ja lentomatkoilla ja jopa kaupan kassajonossa. Sanomattakin on selvää, että perheemme iltarutiineihin kuului yli kymmenen vuoden ajan iltasadut – ihan yhtä olenaisena osana kuin iltapala ja hammaspesu. Olen nauttinut näistä satutuokioista paljon sekä työssäni lasten parissa, että kotonani omien lasteni kanssa. Lukuhetket ovat muodostuneet minulle itselleni vähintään yhtä tärkeiksi kuin lapsille, joille olen ääneen lukenut. Yhteiset satutuokiot ovat lisänneet keskinäistä läheisyyden tunnetta, luoneet turvallisuutta ja tuttuutta. Tämän kaiken edellä mainitun lisäksi satujen lukeminen monien tutkimustulosten mukaan mm. kartuttaa lapsen sanavarastoa, rikastaa lapsen mielikuvitusta, kannustaa eläytymään muiden tunteisiin ja auttaa kokemaan empatiaa sekä opettaa lapselle selviytymiskeinoja. Siksi minun onkin helppo yhtyä lastenkirjallisuuden erikoistuneen tutkijan, kriitikon ja kouluttajan Päivi Heikkilä-Halttusen mielipiteeseen, että iltasatuhetki tai muu päivittäinen lukuhetki on lapsen perusoikeus (Heikkilä-Halttunen 2015, 48).

Jo aloittaessani sosionomiopinnot Satakunnan ammattikorkeakoulussa syksyllä 2014, mielessäni oli, että tuleva opinnäytetyöni tulisi tavalla tai toisella liittymään satuihin. Aiherajausta pohtiessani sattui silmiini monta uutista siitä, että sekä lukeminen että lapsille ääneen lukeminen on vähentynyt Suomessa. (Esim. Ahola 2014 ja Suojanen 2014). Myös työssäni päiväkodissa kuulen välillä vanhempien kommentteja siitä, että satujen lukeminen lapsille kotona on jäänyt vähemmälle huomiolle joko kiireen tai

väsymyksen takia tai sitten siitä yksinkertaisesta syystä, että on niin paljon muutakin mielenkiintoista ja tärkeää tekemistä lapsen kanssa.

Keskustelin aiheesta lähikirjastoni, Kourujärven kirjaston kirjastonjohtajan Outi Uolan kanssa. Hän kertoi kuinka tärkeänä itsekin pitää sitä, että kirjat ja kirjaston eri palvelut tulisivat lapsille tutuiksi jo pienestä pitäen. Hän myös harmitteli, etteivät he ole voineet tarjota lapsille säännöllisiä satutuokioita moneen vuoteen, koska kirjaston omat henkilökuntaresurssit eivät siihen riitä ja halukkaita vapaaehtoisia sadunkertojia ei ole ollut saatavilla. Minun oli taas vaikea uskoa, ettei Rauman kokoisesta 40 000 asukaan kaupungista löytyisi vapaaehtoisia sadunkertojia esimerkiksi kotona pientä lasta hoitavien vanhempien, eläkeläisten, työttömien tai opiskelijoiden joukosta. Tästä keskustelusta lähti syntymään yhteistyö, jonka avulla minun oli tarkoitus tuottaa satutuokio-opas vapaaehtoisille sadunkertojille. Tarkoitukseni oli luoda valmis malli, pohja, opas, joka helpottaisi ja auttaisi vapaaehtoisten sadunkertojien satutuokioiden suunnittelua ja toteuttamista ja näin myös osaltaan tukisi vapaaehtoisten hakeutumista sadunkertojiksi. Ohjaamalla itse satutuokioita kirjastossa, kehitin ja testasin satutuokio-opasta käytännössä ja sain näin lisää tietoa ja kokemusta siitä, mitä kaikkea pitää ottaa huomioon, kun vetää satutuokioita kirjastossa.

Opinnäytetyön tietoperustassa kerron kirjallisuuteen ja tutkimuksiin perehtyen yleisesti saduista, satutuokioista ja satutuokioiden merkityksestä lapselle. Lisäksi esittelen miten satu voi auttaa ja tukea lasta hänen kokonaisvaltaisessa kehityksessään ja kasvussaan itsenäiseksi ja tasapainoiseksi aikuiseksi.

Toiminnallisen osuuden tuotos, satutuokio-opas löytyy opinnäytetyön lopusta (LIITE 1). Esittelen tässä osuudessa myös tilaajan eli Kourujärven kirjaston ja kerron siellä pitämistäni satutuokioista ja tämän opinnäytetyöprosessin etenemisestä kohti valmista satutuokio-opasta.

2 SATUTUOKIO

Satutuokiosta on käytössä erilaisia nimityksiä esimerkiksi satuhetki ja vielä yleisempi satutunti. Satutunti sanaa käytetään melko yleisesti mm kirjastojen eri palveluista puhuttaessa, mutta itse pyrin käyttämään tässä opinnäytetyössäni satutuokio sanaa aina kun se on mahdollista. Mielestäni satutunti sanana viittaa enemmän entisajan opettajavetoiseen koulumaailmaan ja tapahtuman kestoon ja koska satutuokioiden tarkoitus on olla nykyään mahdollisimman vuorovaikutteisia ja ne kestävät harvoin kokonaista tuntia, satutuokio käsitteenä kuvaa kyseistä tapahtumaa paremmin.

2.1 Satutuokion historiaa

Satutunteja on tietävästi pidetty ruotsinkielisinä Helsingin kaupunginkirjaston pääkirjastossa jo vuodesta 1909 asti. Säännöllisiä satutunteja järjestettiin sekä Helsingin pääkirjastossa että Kallion kirjastossa 1920-luvulta alkaen. (Mäkelä 2002, 10.) Kirjastonhoitaja Sirkka Emilie Saloviuksen legendaariset satutunnit sunnuntaisin houkuttelivat Kallion kirjastoon 100-170 kuulijaa, ja toinen mokoma halukkaita kuulijoita jäi ovien ulkopuolelle (Mäkelä 2002, 11). Satutuntien kehitys lähti nousemaan tästä, esimerkiksi noihin aikoihin alettiin järjestää pääkaupunkiseudun kirjastoissa satutunteja myös suomeksi. Satutuntitoiminta levisi hiljalleen koko maahan. Turussa ensimmäinen satuilta pidettiin vuonna 1916. Kansakoulunopettaja Juho Piltti sai sadat lapset kuuntelemaan kerrontaansa ”yhtenä korvana”. Hän vieraili satuineen myös Tampereella, jossa säännölliset satutunnit alkoivat 1930-luvulla. (Mäkelä 2002, 12.)

2.2 Satutuokion pitäminen

Yleensä satutunnilla luetaan jokin satu tai vaikka useampia satuja kerralla. Nämä sadut voivat liittyä johonkin teemaan, esimerkiksi pääsiäiseen, talveen tai joulun. Satutunnin tarkoitus on olla vuorovaikutuksellinen: lapsi saa keskeyttää sadun kerronnan, jos hänelle tulee mieleen kysymyksiä tai sadun kerronnan ohessa voidaan keskustella teemaan/aiheeseen liittyvistä asioista. (Lastenkirjastokurssin [www-sivut](http://www.sivu)

2012.) Sadun lukutilanteen pitäisi olla molemminpuolinen, miellyttävä yhdessäolon hetki (Ojanen, Lappalainen, Kurenniemi 1980, 40).

Muutammat tutkijat pitävät perinteistä lukutuokiota passiivisena, koska aikuinen lukee ja lapsi kuuntelee. Mikäli tähän haluaa välillä vaihtelua, kannattaa varata enemmän aikaa keskusteluun rohkaisemalla lasta varta vasten keskeyttämään, kysymään ja halutessaan myös kyseenalaistamaan luettua. Tästä syntyy väistämättä vuorovaikutusta, jossa lapsi saa samalla harjoitella toisen huomioimista, vastaamista, kysymistä sekä omasanaista kertomista ja näkökantojensa perustelua. Tällaisessa tilanteessa lapsi myös päättää, mistä kirjan tapahtumista hän haluaa keskustella. Isommassa lapsiryhmässä tehtävästä tulee tietysti aikuisen kannalta haasteellisempi, mutta se on taa-tusti myös antoisa, kun kaikkien erilaisia näkökantoja luettuun kuunnellaan ja niistä keskustellaan antaumuksellisesti. (Heikkilä-Halttunen 2015, 66.)

Sadun, tarinan tai kertomuksen ääneen lukeminen on lapselle leikkiin verrattavissa olevaa toimintaa, jossa lapsella on mahdollisuus luoda omia kuvia ja tehdä omia jhotopäätöksiä kuullun pohjalta. Sadun lukuhetken on hyvä olla rauhallinen ja turvallinen, jotta lapsi tohtii aina halutessaan myös keskeyttää lukemisen tai kertomisen. (Heikkilä-Halttunen 2015, 97-98.)

Aikuisen on hyvä varata sadun lukemisen jälkeen aikaa sadun sanoman sulatteluun. Vaikka monet kansansadut ja osa taidesaduistakin on sävyltään opettavaisia, lapselta ei tarvitse tentata, ymmärsikö hän sadun opetuksen tai keskeisen sanoman. Satu kypsyy lapsen tajunnassa, ja vähitellen sadun eri osat loksahtelevat kyllä paikoilleen, vaikka lapsi ei kaikkia yksityiskohtia heti kuunteluhetkellä näyttäisikään ymmärtävän. Satujen äärellä sekä aikuisen että lapsen on oltava äärimmäisen herkkänä: lapsi aistii helposti, milloin hänen omaa ymmärrystään kunnioitetaan. (Heikkilä-Halttunen 2015, 98.)

2.3 Satutuokiot Satakirjastojen alueella

Satakirjastot-yhteisjärjestelmä on koko Satakunnan kattava yhteinen kirjastojärjestelmä. Satakirjastoihin kuuluvat kaikki Satakunnan kunnan- ja kaupunginkirjastot. Toimipisteitä on tällä hetkellä 42, joissa 14:sta järjestetään satutuokioita. Euran, Huittisten, Porin ja Rauman pääkirjastoissa sekä Harjavallan ja Pomarkun kirjastoissa satutuokioita pidetään noin joka toinen viikko. Porissa ja Raumalla satuja pääsee kuuntelemaan kerran kuukaudessa myös iltaisin ja Raumalla satutuokioita pidetään lisäksi englannin kielellä muutaman kerran lukuvuoden aikana. Muissa edellä mainituissa kirjastoissa satutuokiot ovat suunnattu lähinnä alle kouluikäisille ja ne pidetään aina aamupäivisin. Honkajoen, Kiukaisten, Panelian, Pihlavan ja Vampulan kirjastoissa satutuokioita pidetään satunnaisesti aamupäivisin. Ainoastaan Kourujärven, Lapin ja Säskylän kirjastoissa satutuokiot ovat joka viikkoisia ja näistä Kourujärven ja Lapin satutuokiot pidetään iltaisin vapaaehtoisten toimesta, kun taas Säskylän kirjaston satutuokiot tapahtuvat aamupäivisin. Joissakin kirjastoissa satutuokion yhteydessä on myös askartelua tai satutuokio on elokuvasatutunti. (Satakirjastojen www-sivut 2016.)

2.4 Satutuokion merkitys lapselle

Kirjasto on myös lasten paikka. Jätetään entisaikaisten, yksisuuntaisten satutuntien pito. Järjestetään niiden sijaan satutuokioita, vuorovaikutteisia hetkiä, joissa lapset saavat olla mukana satua kertomassa, tekemässä ja elämässä. Puhutaan mieluummin satuhetkestä, jossa myös aikuinen on kuulolla ja antaa lapselle suun vuoron. Satutuokioissa pienelle asiakkaalle selviää yksi kirjaston perimmäisistä tarkoituksista: elämyksen saaminen. Lisäksi kirjaston aarrearkkumaisuus: miten paljon erilaisia satuja ja ihmeitä, tarinoita ja seikkailuja sen hyllyistä löytyykään. Lapsen kehityksen kannalta näen satutuokiotarjonnan yhtenä tärkeänä ja toivottuna vaiheena: lapsi oppii käymään kirjastossa. Hän kokee, että kirjasto on paikka, johon hän on tervetullut, jossa häntä arvostetaan ja jossa hänelle annetaan jotain rahassa mittaamatonta: elämys. (Mäkelä 2002, 14.)

Satujen kuunteluhetkeä on onnistuneesti verrattu aikuisen kaunokirjallisuus- ja teaterielämykseen. Lähestyessään lasta hänen omalla tasollaan sadut merkitsevät lapselle ainutlaatuista taide- ja viihde-elämystä. Mutta niillä on myös muunlaista, syvempää ulottuvuutta, joka auttaa lasta rikastuttamaan persoonallisuuttaan ja rohkaisemaan kasvuun ja kehitykseen. Satu varustaa lasta elämään samalla tavoin kuin hyvä kirja tyydyttää aikuisen moninaisia tarpeita: auttaa ihmistä selvittämään tunteitaan ja suhteitaan kanssaihmissiin, löytämään vastausta ihmissuhdevaikeuksiinsa tai ottamaan etäisyyttä itsestään. Sadun kertojan tavoitteena on myös kasvattaa lapsessa myötäelämisen taitoa. Tärkeimmäksi saduissa koetaan juuri niiden herättämä tunne-elämys. Kuultuaan sadun lapsi tuntee virkistyneensä samoin kuin värikkäästä unesta herännyt nukkuja. (Ojanen ym. 1980, 11.) Satu ei ole tiedon jakamista vaan yhteisten elämysten kokemista (Ojanen ym. 1980, 40).

Yhteiset päivittäiset lukuhetket ovat lapsen kehitykselle tärkeitä kohtaamisia, joissa aikuinen on ainoastaan lasta varten ja hänen käytettävissään. Kiireestä ja hälystä rauhoitettu hetki viestii lapselle, että hän on aikuiselle tärkeä ja että aikuinen haluaa aidosti kuunnella hänen ajatuksiaan ja viettää aikaa hänen kanssaan. (Heikkilä-Halttunen 2015, 35.)

Yksi lastenkirjallisuuden keskeisistä tavoitteista on herkistää lasta ja ruokkia lapsen mielikuvitusta. Kuvakirjat, sadut ja tarinat koulivat lapsen keskittymiskykyä ja tarjoavat näin hyvän mahdollisuuden hiljentymiseen hektisen päivän eri vaiheissa. (Heikkilä-Halttunen 2015, 106.)

Kunnallisen kirjastolaitoksen ansiosta lastenkirjallisuuden harrastaminen on Suomessa käytännössä täysin ilmaista. Tarvitaan vain kirjastokortti, hyvä lukuvalo, mukava istuin ja aikuiselta runsaasti aikaa, kärsivällisyyttä ja alttiutta heittäytyä kirjaseikkailuihin yhdessä lapsen kanssa. Lapsen varhaisina kasvuvuosina yhdessä lukemiseen käytetystä ajasta lapsi saa niin ainutkertaista henkistä pääomaa, että siitä väistämättä kertyy lukuisia, välillisesti myös aikuista hyödyttäviä bonuksia. (Heikkilä-Halttunen 2015, 125.)

3 SATU

3.1 Sadun määritelmä

Kasvatustieteen tohtori, satujen tutkija Hilikka Ylönen on väitöskirjassaan Taikahattu ja hopeakengät – sadun maailmaa. Lapsi päiväkodissa sadun kuulijana, näkijänä ja kokijana (1998) tutkinut satuja ja niiden merkitystä lapsille. Myös hänen myöhemmät julkaisunsa ovat käsitelleet satujen eri mahdollisuuksia lapsen kasvatuksen ja kehityksen tukemisessa. Tämän Satutohtorin mielestä ” Sadun määritelmää, jonka kaikki hyväksyisivät, ei ole. Pidän satuna runoa tai suorasanaista kertomusta, joka on mielikuvituksen tuotetta, jossa on useita episodeja ja joka muodostaa ehjän kokonaisuuden. Sadussa on ainakin yksi todellisuuden ylittävä asia. Se voi olla vaikkapa eläinten välinen keskustelu, muodonmuutos tai yliluonnollinen hahmo kuten noita, peikko tai keijukainen.” (Hilikka Ylönen www-sivut.) Entisaikoina sadun kertoja viihdytti, opetti, pelotteli ja huvitti kaikenikäisiä. Tämän päivän kirjailijan sadut on tarkoitettu yleensä lapsille. Niin satoja vuosia sitten syntyneet kuin meidän aikammekin kirjoitetut perustuvat myytteihin, joille eivät arkitodellisuus, aika tai paikka aseta rajoja. Sadun tarkka määrittely on viivan piirtämistä veteen. Voidaan ajatella, että satu on kertomataidetta, jossa on useita episodeja ja jossa on normaalitajunnan ylittäviä kokemuksia. (Ylönen 2000, 9.)

Sadut tunnetaan kaikkialla. Ne ovat kansainvälistä, yhteistä omaisuutta. Saman sadun voi löytää eri puolilta maapalloa, vaikka toki kulttuuriset piirteet ovat muovanneet niiden ulkomuotoa. (Mäki & Arvola 2009a, 22.) Oikea satu on se, minkä kertoja tuntee omakseen (Haapaniemi-Maula 1996, 11).

Jokainen meistä on ollut lapsi ja jokainen meistä on kuullut joskus sadun. Olen siitä mieltä, että me kaikki myös tiedämme mikä on satu.

3.2 Sadun rakenne ja hyvän sadun kaava

Satujen kulku, henkilöiden toiminta ja tapahtumat ihmeineen, taikoineen ja yliluonnollisine olentoineen ovat olennaisia niin kansansaduissa kuin nykyaikanakin kirjoitetuissa saduissa. Molemmissa on harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta suunnilleen samanlainen rakenne. Kertomuksen alkupuolella esitellään yleensä **ongelma**, josta on selviydyttävä. Kerronnan edetessä päähenkilö **oppi** omista ja toisten kokemuksista. Hän huomaa, että yksin ei selviydytä vaan apua tarvitaan, sitä saadaan ja sitä voi itsekin antaa. Päähenkilö oppii luottamaan itseensä ja ystäviinsä. Saduissa on **kriisi**, jonka jälkeen ongelmat ratkeavat. Pahuudesta voidaan rangaista jo tässä vaiheessa tai vasta lopuksi. Kriisin jälkeen sankarin tai sankarittaren elämässä tapahtuu **muutos**, joka on välttämätön tehtävässä onnistumiselle tai vaikeuksien voittamiselle. Hyvyydestä palkitaan usein vasta lopussa. Kun päähenkilö hyväksytään, häntä rakastetaan ja hänen elämänsä näyttää onnelliselta, sadun on aika päättyä. (Ylönen 2000, 12-13.) Sadun viehätys perustuu kiehtoviin tapahtumiin ja yllätyksiin, mutta myös siihen, että lukija tai kuulija on usein askeleen edellä sadun henkilöitä. Me arvaamme, että valheesta seuraa rangaistus, mutta sadun sankari ei tiedä niin käyvän. (Ylönen 2000, 11.)

Sadun hyvän kaavan peruselementtejä ovat etäännyttävä alku, selkeä juoni ja hahmot, hyvän ja pahan taistelu, sankarin selviäminen koettelemuksista sekä onnellinen loppu (Mäki & Arvola 2009a, 38). Satu tarjoaa lapselle mahdollisuuden lähteä sankarin kanssa vaikealle matkalle ja kokea, että jos kerran sankari selviää kaikista vaikeuksista, miksei hän itsekin (Mäki & Arvola 2009a, 39).

3.3 Satujen lajit

Satu on eurooppalaisista sanataiteen lajeista ajallisesti syvin. Kansankertomusten tutkijat ovat jaotelleet sadut useisiin alalajeihin. Näistä tärkeimmät ovat eläin-, ihme-, novelli-, legenda- ja pilasadut. Vanhimpina lajeina on pidetty eläinsatuja eli faabeleita sekä ihmesatuja. Jälkimmäisten ”ihmeet” ovat fantasiaelementtejä (taikaesineitä,

muodonmuutoksia, auttajaeläimiä, haltijakummeja), jotka estävät tai helpottavat sankarin tai sankarittaren pääsyä tavoitteeseensa, kuninkaalliseen avioliittoon, rikastumiseen tai roiston voittamiseen. Faabelit ja ihmesadut ovat vielä täydessä käytössä oman aikamme lapsille tarkoitettussa kirjallisuudessa ja visuaalisessa kerronnassa. (Apo 2001, 12.)

Kansansadut ovat nimensä mukaisesti syntyneet alun perin kansan suussa. Yhteisön vanhimmat ja arvostetuimmat kertoivat nuotiotulilla eri ikäisten viihdykkeeksi satuja ja tarinoita. Vanhin arabialainen satuperintö juontaa nykytutkimuksen valossa aina 900-luvulle asti. (Heikkilä-Halttunen 2015, 96.) Taidesatujen historia on lyhyempi ja ne ovat syntyneet yksittäisten satukirjailijoiden luomisvoiman tuloksena. Tanskalainen Hans Christian Andersen ja suomalainen Zacharias Topelius ovat vaikuttaneet keskeisesti pohjoismaisen taidesadun kehitykseen ja uudistumiseen. (Heikkilä-Halttunen 2015, 96-97.)

Voimme valita kansansadun, jonka tekijää ei tunneta, tai taidesadun, jonka kirjoittaja tiedetään, ja kyseessä on silloin yleensä lapsille suunnattu sanataide. Jos valitsemme kansansadun, meillä on ehkä satoja vuosia sitten syntynyt kertomus, joka on lähtöisin toisenlaisesta yhteiskunnasta, moraalista ja lastenkasvatuksesta kuin mihin olemme tottuneet. (Ylönen 2000, 14.) Taidesadut eivät muutu. Niiden osuus satujen valikoimassa kasvaa, koska uusia kansansatuja ei juuri enää ilmaannu. (Ylönen 2000, 16.)

Faabeli eli eläinsatu on aina ollut suomalaisille rakas. Jo kansankertojilta kerättyjen satujen joukossa eläinsadusto oli runsaasti edustettuna. Suomalaisissa kansansaduissa karhu ja kettu ovat olleet suosituimmat hahmot. Karhun kaksijakoisuus toisaalta vahvana ja kunnioitettuna metsän kuninkaana, toisaalta kömpelönä ja hieman tyhmänä, nenästä vedettävänä hahmona elää uusissakin saduissa. Karhun olemukseen on nykysaduissa sekoittunut myös nallehahmon pehmeyttä ja leluhahmumaisuutta. (Kolu 2010, 36.)

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura jakaa sadut seuraavien pääryhmien mukaan: Eläinsadut, Ihmesadut, Legendasadut, Novellisadut, Sadut tyhmästä paholaisesta, Hölmöläissadut, Pilasadut, Valhesadut ja Kaavamaiset sadut. (Lehto sähköposti 17.10.2016)

4 SADUT LAPSEN KEHITYSTÄ TUKEMASSA

4.1 Kognitiivinen ja kielellinen kehitys

Jotta saduilla olisi mahdollisuus muuttaa myönteisesti lapsen ajattelua ja/tai rikastuttaa hänen maailmankuvaansa, lapsella on oltava kognitiiviset valmiudet satujen ymmärtämiseen (Ylönen 1998, 23). Lapselle jutteleminen ja lukeminen kartuttavat lapsen sanavarastoa. Vaikka lapsi ei vielä itse tuottaisi sanoja, kaikki hänelle kerrottu, luettu ja laulettu taltioituu hänen kielelliselle kovalevyllään. (Heikkilä-Halttunen 2015, 23.) Uusimpien tutkimusten mukaan vauva alkaa ymmärtää kuvan ja siinä esitettyjen asioiden yhteyden jo yhdeksän kuukauden iässä. Tämä tutkimustulos kannustaa aloittamaan lasten kanssa yhteiset kirjanlukuhetket jo hyvissä ajoin ennen lapsen yksivuotispäivää! (Heikkilä-Halttunen 2015, 29.)

Kirjojen katselu ja niiden lukeminen yhdessä aikuisen kanssa kehittävät monipuolisesti sekä kielitaitoa että myös tiedon käsittelyyn ja oivaltamiseen liittyviä perustaitoja. Valtaosassa kuvakirjoja käytetään rikasta ja monitasoista kieltä, joka tukee lapsen sanavarastoa ja sitä kautta myös puheen kehitystä. (Heikkilä-Halttunen 2015, 39.)

Maailman helpoin ja halvin tapa tukea lasta kehittymään pitkäjänteiseksi, keskittymiskykyiseksi, myötätuntoiseksi, äidinkielen hallitsevaksi ja ehjäksi ihmiseksi on lukea lapselle ääneen (Mäkelä 2002, 10).

Yhteinen lukuhetki ei pelkästään luo turvaa ja iloisuutta, vaan kehittää myös lapsen sanavarastoa, kieltä, mielikuvitusta ja kykyä hahmottaa maailmaa (Nuotio, Snellman, Pelliccioni 2015, 9). Satuja kerrotaan ja luetaan lasten viihdyttämiseksi, rohkaisemiseksi ja lohduttamiseksi, mutta etenkin aikaisemmin myös oikeaksi katsotun käyttäytymisen ja moraalin opettamiseksi. Satua seuratessaan lapsi oppii keskittymään kuuntelemiseen ja ymmärtämään kuulemaansa. Kun hänelle selitetään tekstissä esiintyviä vieraita sanoja, sanavarasto karttuu. Satuja käytetään myös arkisten asioiden opettamiseen, niin että niiden avulla lisätään vaikkapa sieni- ja marjatietämystä tai niistä saadaan tietoja erilaisista puista ja kukista. Myös matematiikan opetteluun satu voi houkutella, samoin innostaa lukemaan oppimiseen. (Ylönen 2000, 27.) Ääneen

lukeminen kasvattaa aina lapsen sanavarastoa, ja se puolestaan aktivoi lukuharrastusta (Heikkilä-Halttunen 2015, 175).

Tarinan mukaan pienen pojan äiti kysyi suhteellisuusteorian kehittäjältä, fyysikko Albert Einsteinilta, kuinka äiti kasvattaisi pojastaan matemaatikon. Einstein kehotti lukemaan pojalleen satuja ja jos äiti halusi pojalleen vielä enemmän menestystä, hänen pitäisi lukea vielä enemmän satuja! Einstein oli huomannut, että satujen lukeminen edistää muun hyvän lisäksi myös lapsen matemaattisia taitoja. (Heikkilä-Halttunen 2015, 95.)

Sadut ovat yksi lapsen parhaista kasvattajista. Ne eivät raapaise vain pintaa ja opeta sormi pystyssä. Oikeat sadut ovat totta, ne kantavat ikiaikaista viisautta ja muistia, ne koskettavat syvältä, vaikuttavat alitajuntaan ja jäävät sinne elämään ja kantamaan ihmistä koko iäksi. Sadut antavat voimaa, näyttävät tietä. Varhain saadut taide-elämykset – niihin kuuluvat satu-, runo-, ja loruhetketkin – tuovat hyvää mieltä ja ruokkivat mielikuvitusta, joka on kaiken luovan ajattelun perusta. Sadut avaavat myös oven kielen ja kirjojen rikkaaseen maailmaan. (Jokipaltio 1996, 5.)

Satuja kerrotaan lapsen iloksi. Jokainen ilonkokemus vahvistaa lasta, tukee hänen kasvuaan ja kehitystään. Se on lapsen henkistä ravintoa, jonka tulisi olla yhtä jokapäiväistä kuin fyysinenkin ravinto. (Haapaniemi-Maula 1996, 8.) Satu on lapsessa myötäsyttyisenä kuin syntymäkielen kielioppi. Sadun myötäsyttyisyys on rakastetuksi tulemisen tarvetta, hylätyksi tulemisen pelkoa, hyvän ja pahan kamppailua ja tämän lapsi viestii niillä keinoilla, jotka hänellä kunakin ikäkautena on. Näitä ihmisenä olemisen perusasioita sadut selkiyttävät ja antavat voimaa niiden kohtaamiseen myös sitten kun ne kypsyvät kysymyksiksi, joiden esittämiseen lapsella on myös sanat. (Niskanen 1997, 11.)

Satu opettaa lasta pohtimaan, kyseenalaistamaan ja tekemään valintoja. Lapsi saa harjoitella mielipiteiden perustelemista. Miten hieno ongelmanratkaisutaitojen harjoittelun väline satu onkaan! (Orvasto & Levola 2010, 8.) Satujen ja tarinoiden kertominen, kirjojen lukeminen tai kuvista kertominen on aina hyvää kielen kehityksen harjoitusta. Joskus pöytäteatteri tai yksinkertaisin draaman keinoin toteutetut hetket tarjoavat lapselle luontevimman tilaisuuden osallistua ”kirjalliseen” hetkeen. Toi-

minnallisuutta kannattaa käyttää tiettyyn rajaan asti, mutta vähitellen on hyvä harjoitella myös pelkkään kuuntelemiseen liittyviä tilanteita. Tarinoiden lisäksi voidaan kuunnella ääniä ja musiikkia. Tavoitteena on oppia kuulemaan ja kuuntelemaan keskittyneesti. Lukemista ja kertomista, kuunteluharjoituksia ja kielellistä itseilmaisua voi tuskin koskaan olla liikaa. (Pihlaja & Viitala 2005, 203.)

4.2 Sosiaalinen ja emotionaalinen kehitys

Sadut edistävät lapsen henkistä hyvinvointia ja kehitystä. Hän samastuu tai tuntee läheiseksi sadun henkilön, joka tapahtumien edetessä selviytyy yksin tai oppii luottamaan itseensä ja sadussa saamiinsa uusiin ystäviin. Aggressioita puretaan ketään vahingoittamatta kertomuksen välityksellä. Sadut rohkaisevat ja tukevat itsenäistymistä, jota päiväkodissa tai viimeistään koulussa edellytetään. Lapsi myös huomaa, että ystävällistä ja toiset huomioon ottavaa käyttäytymistä arvostetaan ja ylimielisyyttä ja töykeyttä paheksutaan ja niistä rangaistaan. (Ylönen 2000, 28.)

Lapsille, jotka ovat aggressiivisia ja/tai joilta näyttää puuttuvan myötätuntoa toisia kohtaan, soisi pienissä ryhmissä satuun syventymistä ja mahdollisuuksia tunteitten käsittelyyn. Kertomuksessa saattaa olla henkilöitä ja tapahtumia, jotka panevat ajattelemaan, miltä toisesta tuntuu. Nämä lapset eivät usein ole saaneet lukukokemuksia ja luetun tuomia elämyksiä kotonaan. Kuvitteellisuuden kehitys, johon kuuluu kyky asettua toisen asemaan, on jäänyt puutteelliseksi. Vaikka sadut eivät ole ainoa tapa kehittää mielikuvitusta, ne vaikuttavat siihen osaltaan. (Ylönen 2000, 93-94.) Satujen kuunteleminen vahvistaa luonnollisesti myös lapsen mielikuvitusta. Tutkimusten mukaan lapsella, jolla on vilkas mielikuvitus, on pienempi riski käyttäytyä aggressiivisesti, koska hän osaa kanavoida tunteitaan rakentavasti ja toisia vahingoittamatta. (Heikkilä-Halttunen 2015, 101.)

Kirja herättää meissä tunteita ja kysymyksiä. Samoin on sadun laita. Lapsi elää sadussa mukana. Se, mikä sadussa koskettaa lasta, vaihtelee yksilöittäin. Usein satu sisältää jonkin eettisen kysymyksen, johon etsitään vastausta. Sadun avulla voimme herättää lapsen empatiataidon, kyvyn asettua toisen asemaan. (Orvasto & Levola 2010, 8.)

Kuvakirjat opettavat empatiaa, kykyä ottaa myös muiden tunteet huomioon. Tutkimustulokset todistavat, että varhaislapsuuden lukuharrastus lisää lapsen sanavalmiutta ja taitoa tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Sosiaalisilla lapsilla on yleensä hyvä tunnesanasto, ja he myös suhtautuvat empaattisesti muihin. (Heikkilä-Halttunen 2015, 49.)

Satu on lapselle antoisin silloin kun läheinen aikuinen lukee sen kiireettömänä ajankohtana (Ylönen 2000, 114). Satuhetki on lämmin ja herkkä. Se luo läheisyyttä ja turvallisuutta. Sadunkertoja on ennen kaikkea salaisuuksien kertoja, lumoaja, ei opettaja. Hän ei kerro lapselle sitä, mikä on sadun opetus vaan antaa lapsen oman alitajunnan aikaa myöten löytää sen, mikä on tärkeää ja kantaa. (Jokipaltio 1997, 5.)

Tämän päivän lapsille satujen rinnalle ovat tulleet tietokoneanimaatiot, pelit ja videotallenteet. Kone ei kuitenkaan koskaan voi korvata ihmistä. Jokainen lapsi tarvitsee satuhetkensä. Hetken, jolloin hän voi kokea, että aikuinen on tässä juuri häntä varten, hänen kanssaan, häntä kuullen. Lukemalla lapselle aikuinen osoittaa välittävänsä. Hetki on joka kerta yhtä ainutkertainen. Se voi olla lyhyt tai pitkä, mutta se antaa mahdollisuuden aidolle kohtaamiselle. Kohdattaessa kuunnellaan, keskustellaan, ollaan lähellä. Yhteinen, kiireetön jaettu lukukokemus motivoi lasta kyselemään. Antaessaan aikaa lapsen kysymyksille aikuinen osoittaa välittävänsä ja arvostavansa lasta. Arvostetuksi kokemisen tunne vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja kasvattaa motivaatioita. (Orvasto & Levola 2010, 9.)

Kaikki ihmiset ovat pohjimmiltaan samanlaisia, ovat he kotoisin mistä päin maailmaa tahansa tai millaisista oloista tahansa. Jokaisen on tärkeää kohdata toinen ihminen omana itsenään. Jokainen tarvitsee perheen tai muun huolehtivan yhteisön, johon kokee kuuluvansa. Kielten ja ulkoisten olemusten erilaisuus asettavat helposti pelkoja ja ennakkoluuloja. Ihmisen on voitava tuntea itsensä hyväksytyksi, jotta hän pystyy välittämään ensin itsestään ja sitten kohtaamaan myös toiset tasa-arvoisina. Tarinoiden elementit ovat kaikkialla samat, mikä kertoo siitä, että ihmiset ovat sisimmältään samanlaisia huolen, vihan, ilon ja onnen tunteineen. Myyteillä ja tarinoilla on tilausta tässä ajassa, kun yhteydet juuriin uhkaavat monilla katketa. (Mäki & Arvola 2009b, 44.)

Tämän päivän ihminen elää moniarvoisessa maailmassa keskellä informaation ja median ryöpytystä. Tieto kulkee silmänräpäyksessä maailman kolkasta toiseen, ja rajat aukeavat. Kokemus toisaalta siitä, että maapallo pienenee, ja toisaalta siitä, että sen koko sisältö pitäisi hallita, saattaa saada aikaan ahdistusta ja suorituspaineita – erityisesti lapsille ja nuorille, joilla ei ole yhdenvertaisia fyysisiä, psyykkisiä tai sosiaalisia edellytyksiä ikätovereihinsa nähden. Niiden vastapainoksi tarvitaan tila, jossa lapset voivat hetken hengähtää, jotta ovat taas valmiita tutkimaan maailmaa. Tätä tilaa voidaan luoda satujen ja tarinoiden avulla. (Mäki & Arvola 2009a, 43.)

4.3 Moraalin kehittyminen

Sadun keskeinen tehtävä on ilahduttaa, ja sen se yleensä tekee, vaikka lapsi seuraisi vain juonta näkemättä henkilöitä ja tapahtumia pintaa syvemmillä. Hyvän mielen tuovissa saduissa on yllättäviä ja kiinnostavia tapahtumia ja lopussa hyvän voitto. (Ylönen 2000, 51.)

Kansansatujen suosio nykylastenkin keskuudessa perustuu paljolti siihen, että niissä rehellisyys, uskollisuus ja hyvä käytös palkitaan loppuratkaisulla, joka on sadun päähenkilön kannalta lähes poikkeuksetta suotuisa (Heikkilä-Halttunen 2015, 99).

Sadussa tulee olla vastakohtina hyvä ja paha, koska jokaisessa ihmisessä on nämä molemmat puolet. Kaikki tuntevat negatiivisia tunteita, muun muassa vihaa ja kateutta. Liian usein lapselta kielletään tällaiset negatiiviset tunteet. Kun lapsi kuuntelee satua, jossa hän pystyy samastumaan pahaan hahmoon, hän saa oikeutuksen tunteilleen. Kun lapsi kuuntelee satua aikuisen seurassa tai hänen lukemanaan, hän saa kokemuksen, että hänet hyväksytään kaikkine tunteineen. Hyvässä sadussa seikkailevat selkeät, yksinkertaiset hahmot, jotka ovat selvästi joko hyviä tai pahoja, jolloin lapsen on helppo samastua niihin. Lapsi ei valitse hyvää hahmoa siksi, että tietää, että se on hyvä valinta, vaan koska tuntee myötätuntoa sitä kohtaan ja luontaista vastenmielisyyttä pahaa hahmoa kohtaan. Paha saa sadussa aina palkkansa ja hyvyys palkitaan. Näin lapsi saa kokemuksen oikeudenmukaisuudesta. Koska lapsi voi luottaa siihen,

että paha lopuksi tuomitaan, hän voi rauhallisin mielin heittäytyä nauttimaan sadun pelottavistakin käänneistä. (Mäki & Arvola 2009a, 39.)

5 SATUJEN TERAPEUTTISUUS LASTA AUTTAMASSA

Lapselle ääneen luettavissa kirjoissa on aina myös hoitava ja hoivaava ulottuvuus. Luetut kirjat laajentavat lapsen käsitystä elämästä. Pieni osa lastenkirjoista on jo lähtökohtaisesti laadittu siten, että niistä löytyy jokin terapeutin tarkoitus. Viime aikoina on julkaistu paljon täsmäkirjoja eli lastenkirjoja, jotka auttavat, kun tarvitaan lohtua, ymmärrystä ja aivan konkreettista apua arjen erilaisiin kriiseihin ja pitkäkestoihin traumoihin. (Heikkilä-Halttunen 2015, 52.)

Monet lapset eivät halua puhua ikävistä asioista. Saduissa niitä voidaan lähestyä ja käsitellä symbolisen etäisyyden avulla. Tämän päivän lapset haastetaan helposti liian aikuismaiseen ihmissuhteiden käsittelyyn. Heiltä odotetaan samanlaista ihmissuhteiden analysointikykyä kuin aikuisilta. Sadut ovat terapeutteja jo siksi, koska ne eivät vaadi lapselta mitään vaan paremminkin saattavat lapsen ikätasolleen. (Niemelä & Lehtonen 2007, 5.) Terapeutteina pidettävien satujen avulla pyritään käsittelemään ja vähentämään tunne-elämän ongelmia, esimerkiksi syrjäytymisen tai hylätyksi tulemisen aiheuttamaa mielihäiriötä. Kodeissa sen enempää kuin erilaisissa ryhmissäkään, joissa ei ole terapiakoulutuksen saanutta henkilöä, ei tehdä terapiaa. Lapselle on kuitenkin hyötyä, jos kasvattajat valitsevat satuja, jotka saattavat auttaa tietyissä tilanteissa. (Ylönen 2000, 62.)

Terapeutteissa saduissa on asioita, joiden toivotaan koskettavan lasta tunnetasolla. Hän voi käydä läpi vaikeuksia tai menetyksiä mielikuvituksensa - mielikuviansa avulla ja löytää omista kokemuksistaan yhtäläisyyksiä satujen henkilöihin ja tapahtumiin, vaikeuksiin ja niitä seuraaviin onnistumisiin. Lapsen ajattelussa toivotaan

tapahtuvan vähitellen muutosta, niin että suru lievittyy tai vastoinkäymiset eivät tunnu enää ylivoimaisilta. Sadut antavat toivoa. (Ylönen 2000, 63.)

Terapeuttisina pidettävät sadut poikkeavat toisistaan sisällöltään ja soveltuvat erilaisiin elämäntilanteisiin. Joissakin kerrotaan kuolemasta, sen aiheuttamasta surusta ja siitä toipumisesta. Toisissa olennaista on hylkäämisen kokeminen ja siitä selviytyminen, joissakin yksinäisyys ja ystävän löytäminen. Sitä, mikä satu kullekin lapselle tietynä hetkenä soveltuu, häntä koskettaa ja lohduttaa tai rohkaisee, ei voida varmasti tietää, mutta annetaan hänelle mahdollisuuksia asioiden käsittelyyn satujen välityksellä. (Ylönen 2000, 68.) Sadulla on ajattelua myönteisesti muuttavia mahdollisuuksia vain, jos lapsi oivaltaa sen välittämän viestin ja rakentaa sillan omiin kokemuksiinsa. Hänellä ei ole valmiuksia pohtia erilaisia merkityksiä eikä siirtää tietoisesti sadussa esiin tullutta itseään koskevaksi, vaan se tapahtuu intuitiivisesti. Lapsen oma oivallus on monin verroin arvokkaampi kuin valmiiksi annettu vastaus. (Ylönen 2007, 8.)

Lapsilla on oltava aikaa käsitellä satua mielessään. He voivat tarvita useita kertauksia ennen kuin satu vastaa heidän toiveitaan ja tarpeitaan. Kun aikuinen oivaltaa tietyn sadun olennaiset asiat, hän voi lisätä kertomuksen antia kiinnittämällä vaivihkaa huomiota sadun keskeisiin kohtiin. Näin hän tekee sadun seuraamisesta entistä antoisamman kokemuksen lapselle. Sadussa on aina toivoa, ja niin on oikeassa elämässäkin. (Ylönen 2007, 9.)

Satujen symbolikieli tarjoaa lapselle ratkaisumalleja, minkä vuoksi saduissa on aina hoidollista voimaa. Joskus pieni lapsi ei löydä oikeita sanoja kertoakseen, millainen olo hänellä on ja mitä hän tuntee. Tässä tilanteessa lapsi voi haluta kuulla saman sadun kerta toisensa jälkeen, ja näin satu toimii hänen alitajunnassaan terapeuttisesti. Aikansa asiaa ja satua työstettyään hän on valmis siirtymään uuteen satuun tai tarinaan. Satujen onnelliset loput viestittävät lapselle, että itsenäistyminen ja omien voimien kokeileminen tuottavat tulosta. Tässäkin mielessä sadut voimaannuttavat nykylasta kestävämpään arjen vastuksiin. (Heikkilä-Halttunen 2015, 100.)

Aikuiselta vaaditaan myötäelämistä ja herkkyyttä vaistota, milloin lapsi haluaa käsitellä tai on valmis työstämään vaikeita aiheita. Kaikkein akuuteimman kriisin keskel-

lä voi olla hyvä, että lapsen turvattomuutta, lohduttomuutta tai epätietoisuutta liennytetään täysin päinvastaista aihepiiriä käsittelevillä kirjoilla. Esimerkiksi lapsi, jonka vanhemmat ovat eroamassa, voi saada eniten lohtua kirjoista, joissa eläinmot vakuuttavat rakkauttaan poikastaan kohtaan. (Heikkilä-Halttunen 2015, 56.)

Jos pitäisi yhdellä virkkeellä määritellä, mikä on tunnetasolla sadun merkitys vaikeuksia kokeneelle lapselle, sanoisin: sadussa kerrotaan onnistumisista ja ongelmien ratkeamisista, jotka todellisuudessa näyttävät lapsen elämästä puuttuvan. Sadun tarjoamat mahdollisuudet ilahduttavat, rohkaisevat ja lohduttavat. (Ylönen 2008, 4.) Vanha totuushan on, että lapsi, jolle luetaan ja joka myöhemmin itsekin lukee kirjoja, voi elää sata ja tuhat elämää ja saa näistä kokemuksista voimaa oman ainutkertaisen elämänsä matkalle. Jos ei satumaista onnellisuutta saavutakaan, niin ymmärtämystä joka tapauksessa. (Niskanen 1997, 14.)

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

6.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tuottaa satutuokio-opas Kourujärven kirjaston vapaaehtoisille sadunkertojille. Tavoitteena oli saada aikaan valmis malli, pohja, satutuokio-opas, joka auttaisi ja helpottaisi vapaaehtoisten sadunkertojien satutuokioiden suunnittelua ja toteuttamista. Tavoitteena oli saada aikaan tuotos, joka olisi mahdollisimman selkeä ja toimiva ja sitä olisi helppo käyttää ja hyödyntää satutuokioiden suunnittelussa ja itse satutuokioiden toteuttamisessa. Tämän satutuokio-oppaan avulla toivon osaltani auttavani kirjaston henkilökuntaa houkuttelemaan vapaaehtoisia satutuokion vetäjiä Kourujärven kirjastoon.

6.2 Toimintaympäristö: Rauman kaupungin Kourujärven kirjasto

Satutuokio-oppaan kehittämiseksi pidetyt satutuokiot toteutin Kourujärven kirjastossa 13.10.2015-15.12.2015 ja 19.1.2016-22.3.2016 välisinä aikoina. Satutuokiot pidin kirjaston lehtilukusalissa, lastenkirjaosaston viereisessä tilassa joka tiistai klo 18.00 alkaen. Satutuokioita oli syksyllä 2015 kymmenen kertaa ja keväällä 2016 kymmenen kertaa.

Kourujärven kirjasto sijaitsee Raumalla Kourujärven asuntoalueella Kourujärven ala-asteen kanssa samassa rakennuksessa. Naapurissa sijaitsevat Kourujärven päiväkoti ja seurakunnan toimipiste. Aamupäivisin kirjasto palvelee koululaisia, päiväkotiryhmiä, perhepäivähoitoryhmiä ja kerholaisia. Kirjasto on avoinna kaikille maanantaista torstaihin klo 13-19 ja perjantaisin klo 10-16. Kirjastossa työskentelee kolme työntekijää.

Rauman kaupunginkirjaston toimipisteitä ovat pääkirjaston ja Kourujärven kirjaston lisäksi Kodisjoen, Lapin ja Pyynpään kirjastot sekä kirjastoauto. Asiakkaalla on myös mahdollisuus käyttää verkkokirjastoa. Satakirjastoihin kuuluvat kaikki Satakunnan kunnan- ja kaupunginkirjastot. Satakirjastoilla on yhteinen asiakas- ja kokoelmatieto-kanta. Aineistoa voi varata muista Satakirjastoista, se kuljetetaan noudettavaksi asiakkaan valitsemaan kirjastoon, ja lainattua aineistoa voi palauttaa mihin tahansa kirjastoon. Satakirjastoissa on yhtenäiset laina-ajat, myöhästymismaksut ja vaurausmaksut. (Rauman kaupungin www-sivut 2016).

6.3 Satutuokio-oppaan kehittämisprosessi

Syyskuun alussa 2015 lähdin ideoimaan satutuokioiden toteuttamista Kourujärven kirjastoon ja työstämään satutuokio-oppaan sisältöä. Aluksi tavoitteenani oli hahmotella kirjapaketti, eräänlainen satutuokiorunko. Valitsin siihen satuja, joiden tiesin kiinnostavan parhaassa satuiässä olevia lapsia. Tämä tieto lasten kirjamieltyyksistä pohjautui aiempiin kokemuksiini lapsille lukemisesta – sekä työni että vanhemmuuteni kautta saatuihin. Valitsin satuja, joista itse erityisesti pidän ja joiden lukeminen lapsille oli minulle helppoa ja mutkatonta ja näin ollen etukäteisvalmisteluihin ei

mennyt niin paljon aikaa. Mäkelä kirjassaan *Satuseikkailu kirjastossa* (2002, 23) esittelee MÄTY-, mä tykkään-periaatteen. ”Se toimii satutuokiosatujen valinnassa: äänen lukevan aikuisen on itse tykättävä siitä, mitä aikoo lukea. Jos satu tai tarina ei lukijaa itseään kiinnosta, se välittyy lukiessa, eikä lukijan tarvitse ihmetellä, jos lapset eivät keskitykään kuuntelemaan vaan kiemurtelevat rauhattomina”.

Vaikka lastenkirjoja kirjoitetaankin nykyisin monista aiemmin tabuinakin pidetyistä aihealueista, lastenkirjailijat pitävät edelleen huolta siitä, että loppuratkaisut ovat onnellisia. Lastenkirjojen maailmankuva on suurimmalta osin varsin onnellinen, auvoinen ja myönteinen. (Heikkilä-Halttunen 2015, 60.) Parhaimmillaan kuva tukee tekstiä, mutta kertoo toivon mukaan myös jotain tekstiä täydentävää. Hyvässä kuvakirjassa maltetaan jättää riittävästi tilaa myös visuaaliselle kerronnalle eikä kaikkea selitetä tekstissä puhki. (Heikkilä-Halttunen 2015, 40.) Nämä kaksi edellä mainittua oli minulla myöskin ohjenuorana: satutuokiolla luettavien kirjojen tekstin ja kuvien piti täydentää toisiaan ja sadun tulisi päättyä onnellisesti. Lukemistilanteen sujuvuuden kannalta on tärkeää, että kirja on kooltaan sopiva: ei liian pieni, koska silloin kuvien katsominen on lapsista hankalaa, mutta ei myöskään liian iso, koska siinä tilanteessa sadunkertojan on haasteellista käsitellä kirjaa, näyttää kuvia ja lukea tekstiä.

Myös kirjaston henkilökunta ehdotti luettavaksi muutamia kirjoja. Halusin ottaa mukaan erityisesti uudempaa lastenkirjallisuutta, mutta myös muutamia perinteisempiä satuja. Valitsin jokaiselle satutuokiolle teeman, aiheen ja näin lähdin rakentamaan kirjapakettia kymmenelle kerralle. Valittuja teemoja olivat: Lukeminen ja kirjasto, Arki, Monikulttuurisuus ja suvaitsevaisuus, Prinsessa sadut, Tietokirjat, Tunteet ja Ystävyys. Lisäksi suunnitelmissa oli, että esimerkiksi viimeisellä satutuokiokerralla valitaan yhdessä lasten kanssa sadut, jotka sillä kerralla luetaan. Kirjojen teemat valikoituivat siten, että halusin niiden olevan mahdollisimman monipuolisia, lapsia innostavia ja ajankohtaisia. Monikulttuurisuutta, suvaitsevaisuutta ja tunnekasvatusta halusin painottaa erityisesti ja päädyin siihen, että näiden teemojen kirjoja luetaan yhteensä neljällä satutuokiokerralla. Monikulttuurisuus ja suvaitsevaisuus painottuvat ajankohtaisuuden takia ja tunnekasvatus mm. siitä syystä, että ”Kuvakirjalla on iso merkitys tunteiden tunnistamisen opettelussa. Päiväkotien ja lastensuojelun ammattilaiset ovat viime aikoina puhuneet siitä, että monilla lapsilla on aiempaa enemmän

vaikeuksia eläytyä ikätoveriensä tunteisiin, saati että he osaisivat aina tunnistaa omia, nopeasti vaihtuvia tunnetilojaan.” (Heikkilä-Halttunen 2015, 49.)

Kun olin saanut kirjavalinnat tehtyä, minulla oli käytössäni 20 kirjan kirjapaketti. Sen toimivuutta käytännössä testasin ja kehitin edelleen syksyn 2015 ja kevään 2016 satutuokioilla.

Sen jälkeen, syyskuun lopussa 2015 keskustelimme kirjastonjohtaja Outi Uolan kanssa käytännön toteutuksesta ja sovimme yhdessä seuraavat asiat: 1) Tila, jossa satutuokiot toteutettiin 2) viikonpäivä ja kellon aika 3) kohderyhmän ikä 4) tuokion kesto ja 5) satutuokioista tiedottaminen.

Kourujärven kirjastossa ei ole mitään erillistä, erityisesti satutuokioille suunniteltua tilaa. Joissakin kirjastoissa näin on ja satutuokiot voidaan pitää tilassa, jossa ovat esimerkiksi näyttämö, nouseva katsomo, sermit, esirippu, roolivaatevarasto ja nukke-teatteri. Kaikkein tärkeintä kuitenkin on, että tila on muuntautumiskykyinen ja rauhallinen. Me valitsimme satutuokiotilaksi lehtilukusalin lukunurkkauksen lastenosaston vierestä, josta ei ole häiritsevää läpikulkua kirjaston muihin tiloihin. Siellä oli valmiina sohvaryhmä ja tarpeen tullen saisimme sinne helposti lisää istumapaikkoja lastenosaston lattiatyynyistä.

Satutuokioiden kestoksi sovimme puoli tuntia ja satutuokiopäiväksi tiistain. Kirjastoissa, joissa pidetään satutuokioita, ne ovat yleensä kestoaltaan 25-45 minuuttia. Me päädyimme puoleen tuntiin, koska arvelimme, että satutuokioille osallistuisi hyvin eri ikäisiä lapsia ja puoli tuntia olisi pienimmille sadun kuuntelijoille jo aika pitkä aika. Lisäksi näiden satutuokioiden pääpaino oli nimenomaan satujen ääneen lukemisessa eikä satutuokioilla ollut tarkoitus sadun lukemisen ohessa esimerkiksi askarrella, jumpata tai katsoa elokuvia, jolloin aikaa olisi pitänyt varata enemmän. Tiistai klo 18 tuntui olevan sopivin ajankohta, koska kirjaston henkilökunnan mukaan silloin lapsia oli yleensä paikalla runsaasti muutenkin ja se näytti olevan monille lapsille vapaa ilta muista harrastuksista. Esimerkiksi kirjaston kanssa samassa rakennuksessa olevan Kourujärven ala-asteen liikuntatiloissa ei ollut silloin lapsille tarkoitettuja liikuntaharrastuksia. Koska säännöllisiä satutuokioita ei Kourujärven kirjastossa ollut ollut pitkään aikaan ja tarkoituksena oli nyt herättää satutuokiot tavallaan uudel-

leen henkiin, osaksi kirjaston palveluja, päädyimme siihen, että satutuokiot pidettiin peräkkäisinä kymmenenä viikkoina eikä esimerkiksi koululaisten syysloman ja talviloman aikaan ollut satutuokioista taukoa. Sovimme, ettei erityistä ennakkoilmoittautumista tarvita vaan mukaan voi tulla aina kun halusi, vaikkapa ihan ex-tempore, jos oli juuri satutuokioaikaan kirjastossa käymässä. Halusimme tällä tavalla toimimalla viestittää sitä, että satutuokioille osallistuminen olisi mahdollisimman mutkatonta ja joustavaa sekä oikean ajankohdan muistaminen olisi helppoa, kun satutuokiot pidettäisiin peräkkäisinä viikkoina samaan kellonaikaan.

Ylösen (2000, 40) mukaan parhaassa satuiässä ajatellaan olevan 4-8-vuotiaiden, mutta lapsen tausta, elämäntilanne, ominaisuudet ja kehitystaso vaikuttavat olennaisesti hänen kiinnostukseensa satuihin. Me emme kuitenkaan halunneet lähteä rajaamaan lasten osallistumista satutuokioille iän mukaan vaan halusimme toivottaa kaiken ikäiset lapset tervetulleiksi.

Satutuokioista tiedottamisen toteutimme yhteistyössä siten, että minä toimitin kirjaston lainauspisteelle ja ilmoitustauluille mainokset tuokioista ja huolehdin myös siitä, että jokaisena tiistaina Rauman paikallislehden, Länsi-Suomen menovinkit palstalla oli ilmoitus satutuokioista. Kirjaston henkilökunta taas puolestaan kertoi vanhemmille ja lapsille satutuokiomahdollisuudesta sekä ilmoittivat niistä kirjaston omilla nettisivuilla ja Facebookissa.

6.3.1 Satutuokio-oppaan kehittämisen lähtökohdat

Iltasatuhetki tai muu päivittäinen lukuhetki on lapsen perusoikeus (Heikkilä-Halttunen 2015, 48). Monien tutkimustulosten mukaan satu mm kartuttaa lapsen sanavarastoa, rikastaa lapsen mielikuvitusta, kannustaa eläytymään muiden tunteisiin ja auttaa kokemaan empatiaa sekä opettaa lapselle selviytymiskeinoja. Puheen ja kielen kehityksen kannalta olisi tärkeää aloittaa lapselle ääneen lukeminen mahdollisimman varhain. Nykyajan kiireinen elämäntapa on kuitenkin aiheuttanut sen, että lapselle ääneen lukeminen on vähentynyt. Tavoitteeni oli lähteä korjaamaan tätä epäkohtaa

eli mahdollistaa lapsille satutuokioita kirjastossa vapaaehtoisten sadunkertojien toimesta. Houkutellakseni vapaaehtoisia sadunkertojia kirjaston satutuokioiden vetäjiksi, loin valmiin oppaan, jonka tarkoituksena on helpottaa ja auttaa heitä satutuokioiden suunnittelussa ja toteuttamisessa. Pääpaino näissä satutuokioissa on ääneen lukemisessa eikä satutuokioiden vetäjän tarvitse hallita mitään erityistaitoja, esimerkiksi laulu-soitto- tai kädentaitoja, riittää kun hän on kiinnostunut lapsille lukemisesta ja pitää lastenkirjallisuudesta.

6.3.2 Opinnäytetyöpäiväkirja

Aloittaessani tätä opinnäytetyötä, aloitin myös opinnäytetyöpäiväkirjan pitämisen. Se oli minulla tukena jo aiheen ideointivaiheessa, jolloin kirjoitin muistiin erilaiset mieleeni nousseet ajatukset siitä, mistä voisin työni tehdä. Kun olin päättänyt aiheen, hahmottelin sekä satutuokioiden että opinnäytetyöni etenemiseen liittyvää aikataulua. Jo varhaisessa vaiheessa selvisi, että jos aikoisin toteuttaa 20 satutuokiota, niin tämä projekti tulisi olemaan ajallisesti niin pitkä, että tarvitsisin opinnäytetyöpäiväkirjaa toimimaan muistinani. Moni tärkeäkin asia unohtuu helposti ja niiden mieleen palauttaminen on haastavaa, kun elämässä on muutakin kuin pelkästään opinnäytetyön tekeminen. Alussa päätin myös tietyt kirjoituspäivät eli maanantaisin suunnittelin seuraavan päivän satutuokion ja kirjasin ylös kaikki siihen liittyvät mielessäni olevat asiat. Tiistai-iltana tai viimeistään keskiviikkona kirjoitin, miten satutuokio oli sujunut. Viikonloppuisin palasin lukemaan kirjoittamaani tekstiä, jotta muistaisin, mitkä seikat olivat minua edellisellä kerralla mietityttäneet ja mihin asioihin minun seuraavalla kerralla pitäisi kiinnittää huomiota.

Tarkoituksenani oli saada kattavat muistiinpanot koko opinnäytetyöprosessista ja varsinkin satutuokioihin liittyvistä ennakkovalmisteluista ja -odotuksista, ajatuksista miksi päädyin lukemaan juuri kyseiset sadut, satutuokioille osallistuneiden lasten nimet ja iät sekä tuokioilla mukana olleiden aikuisten lukumäärän, yleiset tunnelmat tuokioilta, lasten kommentit, pohdinnat ja ajatukset. Lisäksi merkitsin muistiin omat

havaintoni siitä, miten tuokiot kulloinkin sujuivat: mikä sujui hyvin ja mitä olisin voinut tehdä toisin. Minun opinnäytetyöpäiväkirjani oli hyvin vapaamuotoinen kirjoitusnivaska, mutta se sisälsi aina tiedon siitä, ketkä lapset olivat milloinkin paikalla ja pääpaino oli lasten kommentissa, pohdinnoissa ja osallistumisessa. Lisäksi liitin siihen paljon esimerkiksi satuihin ja ääneen lukemiseen liittyviä lehtiartikkeleita, kirjavinkkejä ja -arvosteluja. Tein siihen myös muistiinpanoja lukemastani lähdekirjallisuudesta. Yritin hyödyntää opinnäytetyöpäiväkirjaa oman oppimiseni arvioinnissa. Opinnäytetyöpäiväkirjan avulla kehitin, testasin ja sain lisätietoa valmiin, toimivan satutuokio-oppaan toteuttamiseksi.

Opinnäytetyöpäiväkirja on henkilökohtainen sanallisessa tai kuvallisessa muodossa tai molemmissa oleva opinnäytetyöprosessisi dokumentointi. Se toimii ikään kuin muistinasasi. (Vilka & Airaksinen 2003, 19.)

Tutkimuspäiväkirja on erinomainen apuväline tutkimuksen edistämässä ja seuraamisessa. Sen pitäisi olla vaivattomasti mukana kuljettava vihko tai muistikirja, johon kirjaat havaintojasi, ideoitasi ja mietteitäsi, kysymyksiä joihin on haettava vastauksia, suunnitelmiasi, suunnitelmien muutoksia ja niiden syitä, epävarmuuden aiheita, epäilyjä ja pelkoja, mutta muista kirjata siihen myös tärkeimmät löytösi ja ilon aiheesi. Pane muistiin myös lähdevinkkejä, ihmisten kommentteja ja muita sanomisia. Kuljeta sitä mukana luennoilla ja seminaareissa ja pidä se saatavilla vuoteesi vieressä, jotta voit siihen viedä yöllä päähäsi putkahtaneet oivallukset. Tutkimuspäiväkirjasi voi olla hyvinkin vapaamuotoinen, mutta se voi olla myös kurinalainen ja sisältää lokeroituja muistiinpanoja havainnoista, menetelmistä, teorioista ja analyysin ja tulkinnan mahdollisuuksista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 45.)

Itse koin tärkeäksi sen, että kirjoitin opinnäytetyöpäiväkirjaa säännöllisesti – se motivoi tämän työn loppuun tekemiseen ja auttoi minua arvioimaan omaa työtäni ja sitä kautta kehittämäni satutuokio-opasta.

6.3.3 Satutuokioiden kulku pääpiirteissään

Valmistauduin jokaiseen satutuokiokertaan lukemalla sille kerralle suunnittelemani sadut hyvin. Luin myös kirjat itsekseni ääneen saadakseni käsityksen siitä, kuinka kauan minulta meni aikaa kyseisten kirjojen lukemiseen. Keskityin huolella kirjojen kuvitukseen ja sanastoon, jotta tarpeen vaatiessa osasin vastata lasten kysymyksiin ja kommentteihin. Pyrin olemaan aina hyvissä ajoin paikalla ennen satutuokion alkamista, jotta pystyin luomaan kiireettömän, mukavan ja turvallisen ilmapiirin. Ohjasin lapset lukunurkkaukseen ja kävin vielä lastenosaston puolella varmistamassa, että kaikki halukkaat osallistujat tiesivät satutuokion alkavan. Kerroin vanhemmille, olevani paikalla satutuokion päättyessä niin kauan kuin viimeinenkin lapsi olisi haettu.

Annoin lasten ja vanhempien valita mieluisensa istumapaikat. Sen jälkeen esittelin itseni ja jos vanhempia oli paikalla, mainitsin myös lyhyesti tästä opinnäytetyöstäni. Kerroin lapsille huolehtivani siitä, että he kaikki näkisivät lukemani kirjan kuvat. Lisäksi selvitin, että satutuokiolla voi olla ainoastaan lyhyenkin hetken tai kuunnella kaikki sadut, jos niin haluaa.

Lapset sanoivat nimensä ja ikänsä. Sen jälkeen kerroin, mitkä kirjat tällä kerralla luetaan ja lapset saivat yhdessä päättää mikä oli kirjojen lukujärjestys. Kerroin vielä, että minut saa keskeyttää ja voi kysellä, jos haluaa. Luin sadut ja pidin satujen välillä lyhyen tauon, jotta kaikki halukkaat varmasti saivat mahdollisuuden kysellä tai kertoa mielipiteensä luetuista saduista. Satutuokion päättyessä en kysellyt enkä tentannut lapsia luetuista saduista vaan luotin siihen, että sadut kyllä kypsyvät ja elävät heidän ajatuksissaan ja tällä tavalla he saavat saduista ja satutuokioista parhaan mahdollisen hyödyn itselleen. Lopuksi saatoin lapset vanhempien luo ja varmistin, että nekin isommat lapset, jotka olivat tulleet yksin kirjastoon, lähtivät turvallisesti kotimatalle. Tarkistin vielä, että lukunurkkaus jäi siistiin kuntoon.

Kotona tein muistiinpanot jokaisesta satutuokiokerrasta opinnäytetyöpäiväkirjaani. Aloitin kirjoittamalla muistiin kaikkien lasten nimet ja iät. Tarkoitukseni oli oppia tuntemaan nimeltä kaikki satutuokioille osallistuvat lapset luodakseni turvallisen tuttuuden ilmapiirin. Lasten iät auttoivat minua hahmottamaan, minkä ikäisiä lapsia satutuokioille osallistuu ja se helpotti lopullisten kirjojen valikoitumista satutuokio-

oppaaseen. Minun täytyi muistaa lasten tasapuolinen huomiointi esimerkiksi, ettei samat lapset aina saaneet valita satujen lukujärjestyksestä tai kertoneet mielipiteitään kirjoista ensimmäisenä. Merkitsin myös muistiin ihan käytännönjärjestelyjä esimerkiksi lasten sijoittumista tilaan, että kaikki näkisivät kurkottelematta ja kuulisivat hyvin. Lisäksi oli monta pientä, mutta toimivuuden kannalta tärkeää asiaa, jotka piti muistaa mm. oven raolleen jättäminen, teräväkulmaisen sohvapöydän siirto toiseen tilaan, aikataulusta tiedottaminen vanhemmille jne. Yritin muistaa kaikki pienimmätkin yksityiskohdat ja niiden muistiin merkitseminen auttoi ratkaisevasti muistamista. Pääpaino oli tietenkin siinä mitä lapset pitivät luetuista kirjoista ja miten he osallistuivat satutuokioihin eli heidän kommenttinsa ja pohdintansa, jotka kirjoitin muistiin. Jos satu sai lapset viihtymään, ajattelemaan, tuomaan omia mielipiteitään julki ja jätti kaikki hyvälle mielelle, se oli viesti minulle, että kyseinen kirja tulee ottaa mukaan lopulliseen satutuokio-oppaaseen.

6.4 Lasten ja vanhempien palautteet satutuokioista

Joka satutuokiokerran aluksi korostin sitä, että lapset saavat keskeyttää sadun lukemiseni ja kysellä ja kommentoida lukemaani. Tämä toimi mielestäni hyvin ja lapset antoivat joka kerralla rehellistä palautetta, jonka kirjoitin oppimispäiväkirjaan. Koin positiiviseksi palautteeksi sen, kun lapset ylipäättään kuuntelivat satuja ja näyttivät viihtyvän. Melkein joka kerralla joku lapsista keskeytti sadunkuuntelemisen ja äänestti jaloillaan kävelemällä pois satutuokiotilasta. Silloin syynä saattoi olla ikävä vanhempien luo, mutta toisinaan lapset ilmoittivat hyvinkin selkeästi, että juuri luettava satu on ” *niin tylsä/huono/pitkä et mä en tämmöst jaksa kuunnella*”. Myös se, että jo ensimmäisistä kerroista alkaen varattu puolen tunnin aika satutuokiolle ei riittänyt vaan lapset halusivat jakaa niin paljon tärkeitä asioita elämästään ja mielipiteitään kirjoista sekä ilmaisivat haluavansa kuulla vielä lisää satuja, antoi minulle positiivista palautetta sekä satutuokioiden tarpeellisuudesta, että tavastani toteuttaa satutuokioita.

Alun perin ajatuksissani oli kysellä kirjallisesti palautetta vanhemmilta satutuokioista syyskauden 2015 lopussa, mutta jo ensimmäisistä kerroista alkaen huomasin, että tuokioille osallistuvien lasten ryhmä ei muodostunut kiinteäksi vaan suurin osa lap-

sista kävi satutuokioilla vain muutamia kertoja, jotkut vain yhden kerran ja joidenkin isompien lapsien vanhempia en tavannut kertaakaan. Ne vanhemmat, joiden lapset kävivät säännöllisemmin, antoivat palautetta spontaanisti satutuokioiden yhteydessä. Vanhemmat olivat tyytyväisiä siihen, että satutuokiopäivä oli tiistai, koska se sopi monen perheen aikatauluun. Satutuokioajan pidentyminen 40 minuuttiin sai myös kiitosta, vanhemmat ehtivät käymään kaupassa tai pidemmällä lenkillä. Vanhemmat antoivat positiivista palautetta siitä, että tuokiot pidettiin peräkkäisinä viikkoina ja taukoja ei välissä ollut. Näin satutuokion ajankohta oli helppo muistaa. Se, että satutuokioista ilmoitettiin paikallislehden menovinkit palstalla, sai myös kiitosta. Muutama vanhempi sanoi tarkistavansa aina tiistain lehdestä, pidetäänkö sinä päivänä satutuokio. Vanhemmat arvostivat sitä, että lomien aikaan esimerkiksi syys- ja talvilomilla satutuokio pidettiin, joten silloinkin lapsille oli ohjelmaa. Tämä oli tärkeää erityisesti niille lapsille, joilla oli lomaa koulusta, päiväkodista tai seurakunnan kerhosta. Myös monissa harrastuksissa oli tällöin lomaa. Muutamat äidit ehdottivat omia lempikirjojaan, joita voisimme lukea ja tähän pyyntöön pyrinkin aina vastaamaan, vaikka se tarkoittikin sitä, että jouduin ehkä jättämään jonkun itse valitsemani kirjan sillä kerralla pois. Mutta koska satutuokiota pidettiin 20 kertaa ja satutuokioaikaa pidennettiin, pystyin lukemaan kaikki alun perin valitsemani kirjat täydennettynä äitien ja lasten ehdotuksilla.

6.5 Kirjaston henkilökunnan palaute satutuokioista

Muistutin kirjaston henkilökuntaa sähköpostilla, että he antaisivat minulle palautetta sekä positiivista että negatiivista. Kerroin olevani avoin keskustelemaan satutuokioista heidän valitsemana ajankohtana, mutta kun seuraavan kerran näimme kirjastossa ennen satutuokion alkua, he kertoivat olevansa kaikkeen tyytyväisiä. Parasta oli se, kun heillä oli nyt tarjota satutuokioita lapsille ja se, että satutuokiot olivat vakiinnuttaneet paikkansa kirjaston palveluissa, koska satutuokioille oli aina tulijoita. Kirjaston työntekijät olivat hyvin aktiivisesti mukana etsimässä sopivia kirjoja, joita voisin lukea satutuokioilla ja varasivat uudet kirjastoon tulevat kirjat ensin minulle tarkas-

teltavakseni, joten koin, että tämä jos mikä oli positiivista palautetta tekemääni työtä kohtaan.

7 SATUTUOKIO-OPAS VAPAAEHTOISILLE SADUNKERTOJILLE

7.1 Ajankohta, ennakkoilmoittautuminen ja satutuokioille osallistuminen

Satutuokiot toteutin 13.10.2015-15.12.2015 ja 19.1.2016-22.3.2016 tiistaisin klo 18. Satutuokioille osallistui lapsia alusta alkaen, joten olen sitä mieltä, että ajankohta oli sopiva. Säännölliset satutuokiot olivat olleet pitkään tauolla ja nyt elvytettiin tavallaan uutta toimintaa, jolle piti antaa aikaa ottaa paikkansa kirjaston tiistai-illoissa. Tästä näkökulmasta katsottuna, olen tyytyväinen siihen, että lapsia oli heti alussa kuuntelemassa satuja. Alkuperäinen pelkoni siitä, että tulisiko lapsia ollenkaan satutuokioille ja pystyisinkö testaamaan ja kehittämään satutuokio-opasta, osoittautui siis aiheettomaksi. Ensimmäisestä kerrasta lähtien lapsia osallistui joka satutuokiolle: Syksyllä 2015 tuokioille osallistui yhteensä 21 lasta ja kolme äitiä. Näistä yksi neljävuotias tyttö oli läsnä kahdeksan kertaa ja hänen kolmevuotias pikkuveljensä seitsemän kertaa. Yksi neljävuotias poika osallistui viisi kertaa ja kolme muuta lasta olivat paikalla kolme kertaa. 15 lasta kävivät yhden kerran. Keväällä 2016 tuokioille osallistui 19 lasta, kaksi äitiä ja yksi isä. Samat lapset kuin syksylläkin osallistuivat ahkerasti: Tyttö ja hänen veljensä molemmat kahdeksan kertaa ja neljävuotias poika taas viisi kertaa. Keväällä 2016 satutuokiot olivat vakiinnuttaneet paikkansa kirjaston palveluissa ja ne olivat suosittumia kuin syksyllä ja monet lapsista osallistuivat useampaan satutuokioon. Satutuokioiden merkeissä tutustuin yhteensä 35 lapseen ja aika moneen vanhempaan ja muutama isovanhempaan.

Lasten osallistujamäärän on hyvä pysytellä noin kymmenessä. Jos halukkaita lapsia on tulossa enemmän, on tarpeellista jakaa ryhmä kahteen osaan ja pitää silloin kaksi saman sisältöistä satutuokiota peräkkäin. Varsinkin, jos satutuokioille osallistuvat lapset ovat hyvin eri ikäisiä niin kuin pitämissäni satutuokioissa oli, ryhmän osallis-

tujamäärän rajaaminen noin kymmeneen on perusteltua. Näin satutuokiot pysyvät tunnelmaltaan rauhallisina, kiireettöminä ja kaikki lapset näkevät kuvat pinnistele-mättä, kuulevat sadun hyvin ja pystyvät halutessaan osallistumaan keskusteluun. Myös ne lapset, joiden on haasteellista keskittyä satuun, on helpompi rauhoittua, kun osallistujamäärä on pienempi. Se, että satutuokiot pidetään peräkkäisinä viikkoina, auttavat lapsia ja vanhempia muistamaan satutuokioajan ja helpottavat sekä rauhat-tomien että arkojen lapsien sopeutumista satutuokioille. Myös loma-aikoina oli oh-jelmaa, jota vanhemmat pitivät hyvänä asiana. Koska ennakoilmoittautumista ei vaadittu, nekin lapset, jotka olivat sattumalta käymässä kirjastossa, voisivat halutes-saan osallistua satutuokioille. Pidän hyvänä käytäntönä sitä, että satutuokioille osal-listuminen tehdään mahdollisimman helpoksi ja joustavaksi ja esimerkiksi myö-hemmin paikalle tulleet lapset toivotettiin tervetulleeksi kuuntelemaan satuja.

7.2 Satutuokiolle varattu tila

Tärkein vaatimus satutuokiotilalle on se, että se on rauhallinen ja muuntuu nopeasti isommallekin porukalle ja eri ikäisille lapsille. Tilaa pitää olla sen verran, että kaikki näkevät kuvat kurkottelematta ja kuulevat sadun hyvin. Kaikki lapset eivät pidä siitä, että joutuvat istumaan ihan kiinni toisessa lapsessa ja jotkut lapset alkavat käyttäytyä levottomasti, jos kaveri on ihan vieressä, joten tilan pitää olla tarpeeksi iso, mutta samalla sopivan intiimi rauhalliselle yhdessäololle.

Tila, jossa satutuokiot pidettiin, osoittautui toimivaksi. Se oli riittävän tilava ja tuoki-oilla mukana olleille vanhemmille löytyi hyvin istumapaikkoja hieman lukunurk-kauksen sivusta. Monet vanhemmista lukivat tilassa olevia lehtiä satutuokion ajan. Myös ne vanhemmat, jotka odottivat satutuokion ajan muualla kirjastossa, voisivat halutessaan seurata tuokion kulkua lasisen väliseinän takaa. Alussa olin vähän huo-lissani siitä, kun satutuokiotilassa on paljon erilaisia lehtiä ja kirjoja, mutta se ei tun-tunut haittaavan lasten keskittymistä luettaviin satuihin. Hyvä ajatus oli jättää tilan raskas väliovi hieman raolleen, jotta ne lapset jotka joko tulivat myöhässä paikalle tai halusivat lähteä aikaisemmin pois, pääsivät vaivatta kulkemaan ovesta eikä minun

tarvinnut keskeyttää satujen lukemista avatakseni ovea. Muutamalla satutuokiokerralla mukana oli lapsia, joita raollaan oleva ovi houkutti juoksemaan edes takaisin lehtilukusalin ja lastenosaston väliä ja silloin suljinkin oven satutuokion loppuajaksi varmistaakseni sen, että ne lapset jotka viihtyivät koko satutuokioajan, pystyivät nauttimaan saduista paremmin.

7.3 Satutuokiolle osallistuneiden lasten ikä

Mielestäni ihanteellisinta olisi, jos satutuokiolle osallistuminen olisi mahdollisimman helppoa, joustavaa ja vaivatonta. Osallistujamäärän pysyessä noin kymmenessä, en lähtisi asettamaan satutuokioille ikärajaa. Ja niin kuin jo aikaisemmin tässä luvussa mainitsinkin, jos satutuokiolle jonakin kertana tulee yli kymmenen lasta, pitäisin sillä kerralla kaksi saman sisältöistä satutuokiota peräkkäin. Lapsille ja vanhemmille on hyvä kertoa, että satutuokiolla voi halutessaan kuunnella ainoastaan yhden sadun ja lähteä silloin pois, kun siltä tuntuu. Tämä madaltaa vanhempien kynnystä tuoda pienetkin lapset satutuokiolle tai lapsen, joka ei vielä ole tottunut olemaan ryhmässä tai ilman vanhempiensa seuraa.

Satutuokioiden nuorin osallistuja oli 1 vuotias ja vanhin 9 vuotias. Eniten kävi 4-6 vuotiaita lapsia. Se, että ikäjakautuma oli noin laaja, loi sadunkertojalle haastetta lukea ja elävöittää satu siten, että se viihdytti kaikkia osallistujia ja aina siinä en onnistunutkaan vaan joku lapsista lähti kesken kaiken pois. Myös kirjojen valintaan pitää kiinnittää erityistä huomiota ja valita erilaisia ja aiheiltaan vaihtelevia kirjoja. Positiivista eri ikäisille lukemisessa oli se, että sain paljon erilaisia mielipiteitä ja kommentteja. Mukavaa oli myös huomata, että kaksi vuotiaskin voi kuunnella satuja todella keskittyneesti ja viihtyä satutuokiolla koko sen keston ajan. Koska satutuokiolle osallistuneiden ikää ei haluttu rajata, mahdollisti se eri ikäisten sisarusten saapumisen satutuokiolle.

7.4 Satutuokion kesto

Satutuokion kestoksi sovittiin puoli tuntia, mutta jo ensimmäisillä kerroilla kävi selväksi, että tämä puoli tuntia oli liian lyhyt aika. Yllätyksenä tuli se, että lapset olivat hyvin innokkaita keskustelijoita ja vaikka olimme toisillemme entuudestaan vieraita, niin silti lapset halusivat kertoa kuulumisiaan, kokemuksiaan ja mielipiteitään runsaasti. Heti tuli ilmi myös se, että nämä lapset olivat valmiita kuuntelemaan satuja pidempääkin ja esittivät rohkeasti omia toiveitaan, mitä voisimme lukea. Tämä oli tietysti satutuokio-oppaan testaamisen ja kehittämisen kannalta vain hyvä asia. Viidennestä kerrasta lähtien pidensin satutuokion kestoja puolesta tunnista noin 40 minuuttiin, joten syksyn 2015 viisi viimeistä satutuokiota ja kevään 2016 kaikki kymmenen satutuokiota olivat kestoiltaan pidempiä kuin aluksi oli suunniteltu. Perusteluna oli se, että ehdimme lukea kaikki suunnittelemani kirjat ja lasten ja äitien ehdottamat kirjat myös ja tunnelma satutuokioilla pysyi kiireettömänä. Näin pystyin myös paremmin ottamaan huomioon kaikkien lasten mielipiteet. Vanhemmilta tuli heti suoraa palautetta: pidennetty satutuokio mahdollisti vanhemmille pidemmän lenkin tai kaupassa käynnin.

7.5 Satutuokioista tiedottaminen

Satutuokioista tiedottaminen sekä paikallislehden, Länsi-Suomen menovinkit palstalla että Satakirjaston nettisivuilla ja Rauman kaupunginkirjaston Facebookissa oli tärkeää. Vanhemmat, jotka olivat halukkaita kuljettamaan lapsia satutuokioille, seurasi tarkasti mitä ohjelmaa lapsille oli tarjolla. Muutaman kerran kävi niin, ettei ilmoitusta oltu jostain syystä julkaistu Länsi-Suomessa ja se näkyi heti osallistujamäärän laskuna. Tämän päivän vanhemmat ja isovanhemmat seuraavat myös netti-ilmoittelua ja Facebookia, joten niissä tulisi aina olla ilmoitukset ajan tasalla

7.6 Satujen teemat ja kirjallisuusehdotukset

Nykyään lapsille suunnattuja laadukkaita ja aiheiltaan monipuolisia kuvakirjoja on runsaasti tarjolla. Koko ajan kirjaston valikoimiin tulee lisää hyviä lastenkirjoja, joista jokainen niin lapsi kuin aikuinenkin voi valita suosikkinsa ja tarvittaessa kirjaston ammattitaitoinen henkilökunta auttaa kirjojen valinnassa.

Kun lähdin suunnittelemaan satutuokio-oppaan kirjapakettia, satutuokiorunkoa, valitsin jokaiselle satutuokiolle oman teeman, aihepiirin ja valitsin sitten sen teeman mukaisia satuja kymmenelle satutuokiokerralle. Pääpaino oli uudemmassa kirjallisuudessa unohtamatta kuitenkaan perinteisiä satuja. Valitsin satuja, joiden tiesin kiinnostavan parhaassa satuiässä olevia lapsia ja satuja, joista itse pidän. Luettavien satujen kuvitus ja teksti täydentävät ja tukevat toisiaan ja sadut päättyvät onnellisesti. Sadunkertojan on helppo käsitellä näitä kirjoja, kuvitus on laadukkaasti toteutettu ja kuvat ovat tarpeeksi isoja. Lisäksi kirjat kiinnostavat eri ikäisiä lapsia ja lapsia, jotka ovat toisilleen ja sadunkertojalle ennestään vieraita. Sadut auttavat luomaan rauhallisen ja turvallisen ilmapiirin satutuokioille.

Valitut teemat ovat mahdollisimman monipuolisia, lapsia innostavia ja ajankohtaisia. Valittuja teemoja ovat: Lukeminen ja kirjasto, Arki, Monikulttuurisuus ja suvaitsevaisuus, Prinsessa sadut, Tietokirjat, Tunteet ja Ystävyys. Viimeisellä satutuokiokerralla lapset valitsevat sadunkertojan kanssa yhdessä sadut, jotka sillä kerralla luetaan. Monikulttuurisuutta, suvaitsevaisuutta ja tunnekasvatusta haluan painottaa erityisesti ja näiden teemojen kirjoja luetaan yhteensä neljällä satutuokiokerralla. Kirjapaketissa on mukana myös kirjaston henkilökunnan, lasten ja äitien valitsemia kirjoja. Syksyn 2015 satutuokioilla luimme yhteensä 23 kirjaa ja kevään 2016 tuokioilla 28 kirjaa. Näistä satutuokio-oppaaseen päätyivät ne kirjat, jotka täyttävät edellä mainitut vaatimukset ja joista lapset tuntuivat nauttivan kaikkein eniten. Alla olevat sadut puhuttelivat lapsia, saivat heidät kyselemään, kommentoimaan, pohtimaan ja ennen kaikkea nauramaan ja viihtymään satutuokioilla ja tulemaan mukaan uudestaan – heittäytymään sadun maailmaan.

Lukeminen ja kirjasto

Päätekijä: Shields, Gillian 2011: Kirjasto-Kaisa

Päätekijä: Corderoy, Tracey 2012: Lue vielä yksi!

Päätekijä: Docherty, Helen 2013: Pikkuinen Kirjavoro

Arki

Päätekijä: Stein, David Ezra 2011: Kukonpojan iltasatu

Päätekijä: Wilson, Karma 2016: Kalle-karhu sairastuu

Päätekijä: Erkintalo, Jenni 2016: Talo kulman takana

Monikulttuurisuus ja suvaitsevaisuus

Päätekijä: Coran, Pierre 1998: Minun perheeni

Päätekijä: Langreuter, Jutta 2012: Kaikista rakkain

Päätekijä: Koppens, Judith 2012: Kaula pystyyn kirahvi

Päätekijä: Pelliccioni, Sanna 2012: Onni-poika saa uuden ystävän

Päätekijä: Rempt, Fiona 2014: Superkamut: Ei mikään tavistintti

Päätekijä: Schomburg, Andrea 2016: Erilaiset ystävät

Prinsessa sadut

Päätekijä: Hakkarainen, Henri 2005: Prinsessa ja mylläri

Päätekijä: Helakisa, Kaarina 2009: Rubiinisydän

Päätekijä: Hawkins, Emily 2009: Lumiprinsessa

Tietokirjat

Päätekijä: Kuusisto, Olli 2013: Kasimir Utössa

Päätekijä: Ruuska, Kerttu 2014: Elsa uimahallissa

Tekijä: Kirkkopelto, Katri 2015: Soiva metsä. Jean Sibeliuksen matkassa

Tunteet

Päätekijä: Willis, Jeanne 2007: Pumpuli-Pulle

Päätekijä: Underwood, Deborah 2011: Ihan hiljaa

Tekijä: Kirkkopelto, Katri 2013: Molli

Päätekijä: Gliori, Debi 2016: Pikkupöllö ja uusi muna

Päätekijä: Prasadam-Halls, Smriti 2016: Pusu pelastaa päivän

Päätökijä: Vainio, Pirkko 2016: Reino saa siivet

Ystävyys

Päätökijä: Meserve, Adria 2012: Ollaan aina ystäviä

Päätökijä: Davies, Benji 2015: Toivo ja valas

Päätökijä: Teräs, Mila 2016: Aurinkolinnut

7.7 Opastaulu satutuokiolle

Satutuokio-oppaan kehittämiseksi pidetyt 20 satutuokiota antoivat niin paljon tietoa ja hyviä käytäntöjä toimivan satutuokion toteuttamiseen, että toteutin vielä lisäksi opastaulun, ohjeistuksen, jonka kirjaston henkilökunta voi halutessaan laittaa esille esimerkiksi satutuokiotilaan ja kirjaston ilmoitustaululle. Tämä opastaulu ei ollut alun perin opinnäytetyösuunnitelmassani mukana, mutta opastaulun esilläolon tarpeellisuus tuli ilmi melko pian aloitettuani satutuokioiden pitämisen. Halusin tuoda sen mukaan tähän työhön, koska olen käytännössä kokenut, että tällaisen opastuksen esilläolo olisi osaltaan helpottanut satutuokioiden toteuttamista. Opastaulu täydentää satutuokiomainoksia, joiden ensisijaisena tehtävänä onkin houkuttaa lapsia satutuokiolle ja opastaulu taas antaa enemmän tietoa itse satutuokioista.

Vapaaehtoinen sadunkertoja on tavattavissa kirjastossa todennäköisesti vain satutuokioaikoina, joten siitäkin syystä on hyvä, että informaatiota satutuokioista on saatavilla kirjastossa pysyvästi. Tilanteissa, jossa joku muu aikuinen kuin vanhemmat kuljettavat lapsia satutuokiolle tai lapsi on niin iso, että tulee satutuokiolle jo yksin, saavat vanhemmat lukea opastaulusta tietoa silloin kun tulevat käymään kirjastossa. Opastaulu kertoo satutuokioiden ajankohdan, keston, tilan ja sadunkertojan nimen lisäksi myös sen, että satutuokiolle voi osallistua juuri sen ajan, kun lapsi kulloinkin jaksaa ja haluaa. Tämä tukee esimerkiksi pienempien tai levottomasti käyttäytyvien lasten osallistumista, kun vanhemmat tietävät, että satutuokiolle osallistumista voidaan näin harjoitella ja lähteä sieltä sitten tarvittaessa aikaisemmin pois. Se, että van-

hemmat ovat tervetulleita kuuntelemaan satuja lasten kanssa, madaltaa taas joidenkin arkojen, ujojen lasten osallistumista, kun tuttu ja turvallinen oma aikuinen on läsnä. Vanhempien arkea voi helpottaa se tieto, että sadunkertoja on paikalla satutuokion päätyttyä niin kauan, kunnes kaikki lapset on haettu ja että hän myös varmistaa yksin satutuokiolle tulleiden lasten lähtemisen turvallisesti kotimatalle.

Opastaulussa on toive siitä, ettei satutuokioilla käytettäisi mobiililaitteita. Sadunkertojan on hankalaa keskeyttää sadun lukeminen ja huomauttaa käyttäjälle, lapselle tai aikuiselle asiasta, vaikka hän huomaakin laitteen käytön vaikeuttavan kaikkien lasten keskittymistä sadun kuunteluun. Pidän hyvänä ajatuksena sitä, että opastaulussa on maininta mobiililaitteiden käytöstä. Se toivottavasti saa vanhemmat ajattelemaan asiaa ja varmistaa, että kaikki satutuokiolla kävijät tietävät toiveesta. Opastaulun loppuun olen jättänyt tilaa muuta mainittavaa-merkinnöille. Sadunkertoja tai kirjaston henkilökunta voivat laittaa siihen näkyville esimerkiksi satutuokioiden ajankohdat, poikkeukselliset järjestelyt ja muutokset.

Satutuokion opastaulu sisältyy satutuokio-oppaaseen ja löytyy tämän työn lopusta (LIITE 1).

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA SATUTUOKIO-OPAS

8.1 Satutuokio-oppaan toteuttaminen

Satutuokio-oppaan tarkoituksena on auttaa ja helpottaa vapaaehtoisten sadunkertojen satutuokioiden suunnittelua ja toteuttamista. Se syntyi pitämieni satutuokioiden pohjalta ja sisältää kirjapaketin, satutuokiorungon, ohjeita sadunkertojille ja satutuokion opastaulun. Tavoitteena oli saada aikaan satutuokio-opas, joka olisi mahdollisimman selkeä, toimiva, helppokäyttöinen ja sellainen, että sitä olisi sadunkertojen

helppo hyödyntää haluamallaan tavalla. Tavoitteena oli myös se, että toimivasta satutuokio-oppaasta olisi niin paljon apua sadunkertojille, että se jo osaltaan houkuttelisi vapaaehtoisia sadunkertoja kirjaston satutuokion pitäjiksi.

Valitsin A4 koon, koska se oli helppo liittää tähän opinnäytetyön liitteeksi. Satutuokio-oppaan käyttäjä voi halutessaan tulostaa oppaan värikkäälle paperille ja lisätä siihen kuvitusta oman mieltymyksenä mukaan. Itse halusin pitää oppaan mahdollisimman selkeänä ja helposti tulkittavana.

8.2 Satutuokio-oppaan toimivuus käytännössä

Pitämilläni satutuokioilla minun oli tarkoitus testata ja kehittää edelleen suunnittelemani kirjapakettia, satutuokiorunkoa ja saada lisää tietoa siitä mihin asioihin kirjaston vapaaehtoisen sadunkertojan kannattaisi kiinnittää huomiota, kun hän vetää satutuokioita eri-ikäisille, vieraille lapsille. Satutuokioiden eri teemat, aihepiirit ja niihin liittyvät sadut olin valinnut erityisesti lasten mieltymykset silmällä pitäen. Kehittämäni kirjapaketti toimi mielestäni melko hyvin syksyn 2015 satutuokioilla. Halusin kuitenkin vielä vaihtaa osan kirjoista ja ottaa mukaan uudempia, juuri ilmestyneitä kirjoja ja testata miten nämä uudet sadut viehättäisivät kevään 2016 satutuokioilla. Mitä mieltä lapset olisivat niistä ja viihdyttäisivätkö ne lapsia vielä paremmin kuin syksyllä lukemani kirjat. Halusin näin varmistaa sen, että varmasti lapsia parhaiten miellyttävät sadut tulisi valituksi lopulliseen satutuokio-oppaaseen.

Yhtenä kriteerinä pidin myös sitä mitä itse pidin kirjoista: oliko niitä helppo lukea, näkyikö teksti hyvin, tukiko kuvat tekstiä, oliko kuvitus onnistunut ja oliko minun helppo eläytyä sadun maailmaan ja johdattaa sinne lapsetkin. Koska hyviä satuja on melkeinpä rajattomasti saatavilla ja koko ajan julkaistaan lisää hyviä, laadukkaita lasten kuvakirjoja, rajausta oli vaikea tehdä. Satuja valitessa yritin pitää mielessäni monta toisiaan täydentävää seikkaa esimerkiksi hyvän sadun kaavan ja sen, että saduissa olisi toivoa, iloisuutta ja onnellinen loppu. Onneksi minulla oli apunani kriittinen yleisö: satutuokioille osallistuvat lapset. Lapsilta sain rehellisen palautteen vä-

littömästi ja vaikka itse pidin jostakin sadusta paljon, en voinut sitä lopulliseen satutuokio-oppaaseen valita, jos kirja oli saanut lapsilta tyrmäävän tuomion.

Satutuokio-oppaan lopullisessa versiossa on siis satuja, joista osa on luettu kahteen kertaan eli syksyn 2015 ja kevään 2016 satutuokioilla ja loput kirjoista on valittu täydentämään syksyn kirjapakettia ja ne ovat uudempaa kirjallisuutta. Sadut saivat satutuokioihin osallistuvat lapset eläytymään, nauttimaan ja kommentoimaan satuja positiivisesti.

Jatkotutkimusaiheeksi ehdotan, että kehittelemäni satutuokio-oppaan toimivuutta käytännössä testaavat vapaaehtoiset sadunkertojat. Olisi mielenkiintoista tietää, miten vapaaehtoiset sadunkertojat kokevat satutuokio-oppaan auttavan ja helpottavan heidän satutuokioidensa suunnittelua ja toteuttamista ja miten he sitä hyödyntävät. Käyttävätkö he esimerkiksi kirjapakettia sellaisenaan vai soveltavatko sitä heille paremmin sopivaksi. Ovatko satutuokio-oppaan ohjeet toimivia, olisivatko kaivanneet jotain tukea lisää ja jos olisivat niin minkälaista ohjeistusta ja vinkkejä. Auttoiko satutuokio-opas saamaan vapaaehtoisia sadunkertojia kirjastoon?

9 POHDINTA

Juuri tällä hetkellä uusi kirjastolaki on eduskuntakäsittelyssä. Sen keskeisenä tavoitteena on edistää yhteiskunnallista demokratiakehitystä ja vahvistaa yleisten kirjastojen toimintaedellytyksiä nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä. Tarkoituksena on, että uusi kirjastolaki tulisi voimaan 1.1.2017. (Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut 2016.) Mielestäni kirjaston kaikkein tärkein tehtävä on edelleen se, että kirjastoissa on tarjolla monipuolisesti kirjallisuutta ja että kirjastot auttavat lukutaidon ja lukemisen edistämässä. Kirjastoissa pidettävät satutuokiot tukevat tätä tehtävää täydellisesti ja toimivat näin oleellisena osana kirjastojen eri palveluita. Säännöllisesti pidetyt, hyvin suunnitellut satutuokiot lunastivat paikkansa varsin nopeasti syksyn 2015 ja viimeistään kevään 2016 aikana Kourujärven kirjastossa käyneiden

lasten, vanhempien ja isovanhempien keskuudessa. Vuorovaikutukselliset satutuokioidet, joiden pääpaino on satujen ääneen lukemisessa ja missä lasta samalla kannustetaan keskeyttämään, keskustelemaan, kyselemään ja kertomaan mielipiteensä luetusta sadusta osoittautui siis toimivaksi tavaksi pitää satutuokioita. Jokainen sadunkertoja luo omanlaisensa satutuokion ja tuo siihen mukaan omat vahvuutensa: käden taidot, liikunnan, musiikin, elokuvat tai jotain muuta itselleen tärkeää. Varmasti jokaiselle satutuokiolle on oma vankkumaton kannattajaryhmänsä, mutta on hyvä silti muistaa, että myös pelkkä satujen lukeminen riittää.

Lukukeskuksen toiminnanjohtaja Ilmi Villacis ottaa kantaa lukutaitoon Helsingin Sanomien Mielipidekirjoituksessa 27.10.2016 mm näin: ”Riittää, kun lukee lapselle 15 minuuttia joka päivä. Tutkijat arvioivat, että säännöllisesti lapsilleen lukevien vanhempien lapset ovat 3-vuotiaina kuulleet 20 miljoonaa sanaa enemmän kuin muut, ja heidän passiivinen sanavarastonsa moninkertaistuu jo parissa vuodessa. Tuoreimman Pisa-tutkimuksen mukaan vain 25 prosenttia suomalaisvanhemmista lukee riittävästi lapselle. Tämä voi hyvinkin näkyä seuraavissa Pisa-tuloksissa, jos asialle ei tehdä jotain. Ratkaisuun ei tarvita poliittisia päätöksiä tai rahaa. Vanhempien oma tahto riittää”. Minä taas toivoisin, että vanhempien oma tahto näkyisi myös siinä, että he kävisivät lasten kanssa kirjastossa ja kuljettaisivat lapsia kirjastoon. Varsinkin tilanteissa, joissa vanhemmat syystä tai toisesta eivät lue lapsilleen satuja, he kuitenkin näin tukisivat kirjastossa käyntiä ja mahdollistaisivat lapsilleen tutustumisen kirjojen ja satujen maailmaan.

Tehtäväni oli luoda satutuokio-opas, joka olisi mahdollisimman toimiva, selkeä ja sadunkertojan helposti hyödynnettävissä. Mielestäni saavutin tälle opinnäytetyölle asettamani tavoitteen melko hyvin. Tämän työn tekemisellä olen omalta osaltani tukenut lapsille ääneen lukemista ja olen pitänyt vapaaehtoisena sadunkertojana Kourujärven kirjastossa 20 satutuokiota. Satutuokioiden avulla kehitin satutuokio-opaan ja valmis tuotos on nyt kaikkien siitä kiinnostuneiden käytettävissä. Toivon siitä olevan erityistä apua vapaaehtoisille sadunkertojille, jotka suunnittelevat ja toteuttavat satutuokioita kirjastossa, mutta toivon myös, että ne vanhemmat, jotka eivät pidä satujen lukemista lapsille tärkeänä tutustuisivat tähän opinnäytetyöhöni ja saisivat näin ajattelemisen aihetta. Tämän työn tietoperustassa olen tuonut esille sen, miten sadut

monin eri tavoin auttavat lasta kehittymään tasapainoiseksi lukemista ja kirjoja arvostavaksi aikuiseksi.

Tämän työn tekeminen oli pitkä prosessi. Sen piti olla alkuperäisten suunnitelmieni mukaan valmiina jo kesällä 2016 eli heti viimeisen satutuokion jälkeen 22.3.2016 minun oli tarkoitus aloittaa kirjoittaminen. Kevät ja kesä kuitenkin kuuluivat vielä tutustuen mielenkiintoiseen lähdeaineistoon ja varsinainen kirjoitustyö alkoi toden teolla vasta syksyllä 2016. Silloin toivoin monesti olevani muumi – olisin halunnut vetäytyä mummien tapaan talviunille jo lokakuussa ja herätä vasta kevään tullen Nuuskamuikkusen huuliharpun soitantaan. Onneksi kävi sitten niin kuin hyvien satujen kanssa on tapana käydä: kun luin vielä lisää satuja ja tein valintaa lopulliseen kirjapakettiin satutuokio-oppaaseen, sain saduista voimaa, toivoa ja tiesin, että loppujen lopuksi tämä sittenkin päättyy onnellisesti.

LÄHTEET

- Ahola, S. 2014. Lukeminen vähenee Suomessa - erot tyttöjen ja poikien välillä suurimmat maailmassa. Helsingin Sanomat 11.9.2014. Viitattu 25.5.2016.
- Apo, S. 2001. Klassinen satutraditio. Teoksessa M. Suojala & M. Karjalainen (toim.) *Avaa lastenkirja. Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön*. Helsinki: Lasten Keskus, 12-29.
- Haapaniemi-Maula, R. 1996. Satu lapsen kasvattajana. Teoksessa J. Jokipaltio (toim.) *Sadun voimat. Lapsi tuo sadun tullessaan*. Maaseudun Sivistysliitto, 7-14.
- Heikkilä-Halttunen, P. 2015. LUE LAPSELLE! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen. Lastenkirjainstituutin julkaisuja 33. Atena Kustannus.
- Hilkka Ylösen www-sivut. Viitattu 2.10.2016
www.kolumbus.fi/hilkka.ylonen/index.html
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Jokipaltio, J. (toim.) 1997. *Sadun voimat 2. Polunpäitä sadun maailmaan*. Lukijalle. Maaseudun Sivistysliitto.
- Lastenkirjastokurssin www-sivut. Viitattu 14.9.2016.
<https://lastenkirjastokurssi.wikispaces.com/satutuokiot> + ja + tapahtumat
- Lehto, L. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Tietoja saduista, satukortistosta ja satujen luokittelusta. Lähetetty 16.10.2016 klo 22.09. Viitattu 17.10.2016.
- Mäkelä, M-L. 2002. *Satuseikkailu kirjastossa*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Mäki, S. & Arvola, P. (toim.) 2009a. *Satu kantaa lasta. Opas lasten ja nuorten kirjallisuusterapiaan 1*. Helsinki: Kustannus Duodecim.
- Mäki, S. & Arvola, P. (toim.) 2009b. *Tarina tukee lasta. Opas lasten ja nuorten kirjallisuusterapiaan 2*. Helsinki: Kustannus Duodecim.
- Niemelä, S. & Lehtonen, M. 2007. Esipuhe. Teoksessa H. Ylönen (toim.) *Satulaivan matkassa – sadut lapsen apuna vanhempien erotessa*. Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto.
- Niskanen, V. 1997. Kirjallisia tienviittoja. Teoksessa J. Jokipaltio (toim.) *Sadun voimat 2. polunpäitä sadun maailmaan*. Maaseudun Sivistysliitto, 7-14.
- Ojanen, S., Lappalainen, I. & Kurenniemi, M. 1980. *Sadun avara maailma. Sadut varhaiskasvatuksen tukena*. Helsinki: Otava.

Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut. Viitattu 29.11.2016.
<http://www.minedu.fi/OPM/Kirjastot/vireilla> _ kirjastot/kirjastolaki/index.html?lang=fi

Orvasto, R-L. & Levola, K. 2010. Seitsemän minuuttia sadulle. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Pihlaja, P. & Viitala, R. 2005. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. 1.-2. p. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Rauman kaupungin www-sivut. Viitattu 30.9.2016. www.rauma.fi/tietoa kaupungista 2016.

Satakirjastojen www-sivut. Viitattu 15.9.2016. <https://www.satakirjastot.fi/web/arena>

Suojala, M. 2010. Satu vuosituhatteen vaihteessa. Teoksessa K. Kolu (toim.) Suomalainen satu 1. Helsinki: BTJ Finland, 34-47.

Suojanen, A. 2014. Lue lapselle ääneen - tällainen vaikutus lukemisella on. Vantaan Sanomat 28.12.2014. Viitattu 30.5.2016.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Villacis, I. 2016. Vanhempien kannattaa lukea lapsille joka päivä. Helsingin Sanomat 27.10.2019. Viitattu 28.11.2016.

Ylönen, H. 1998. Taikahattu ja hopeakengät sadun maailmaa. Lapsi päiväkodissa sadun kuulijana, näkijänä ja kokijana. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto: Kasvatustieteen laitos.

Ylönen, H. 2000. Loihditut linnut. Satujen merkitys lapsille. Helsinki: Tammi.

Ylönen, H. (toim.) 2007. Satulaivan matkassa – sadut lapsen apuna vanhempien erotessa. Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto.

Ylönen, H. (toim.) 2008. Satuviitta. Ensi- ja turvakotien liitto ry.

SATUTUOKIO-OPAS VAPAAEHTOISILLE SADUNKERTOJILLE

Satutuokio-oppaaseen sisältyvää kirjapakettia, satutuokiorunkoa voi jokainen sadunkertoja käyttää haluamallaan tavalla. Hän voi seurata sitä ihan sellaisenaan ja lukea sadut siinä järjestyksessä kuin ne on tähän alle laitettu tai hän voi käyttää kirjapakettia apuna ja soveltaa sitä itselleen parhaaksi katsomallaan tavalla. Kirjapaketissa on satuja eri-ikäisille lapsille. Jos sadunkertoja lukee kaikki teemaan valitut sadut, satutuokion kesto on noin 40 minuuttia.

<p>1. Lukeminen ja kirjasto</p> <p>Nimeke: Kirjasto-Kaisa Päätekijä: Shields, Gillian Julkaisutiedot: Kustannus-Mäkelä, 2011</p> <p>Nimeke: Lue vielä yksi! Päätekijä: Corderoy, Tracey Julkaisutiedot: Kustannus-Mäkelä, 2012</p> <p>Nimeke: Pikkuinen Kirjavoro Päätekijä: Docherty, Helen Julkaisutiedot: Kustannus-Mäkelä, 2013</p>	<p>2. Arki</p> <p>Nimeke: Kukonpojan iltasatu Päätekijä: Stein, David Ezra Julkaisutiedot: Pieni Karhu, 2011</p> <p>Nimeke: Kalle-karhu sairastuu Päätekijä: Wilson, Karma Julkaisutiedot: Karisto, 2016</p> <p>Nimeke: Talo kulman takana Päätekijä: Erkintalo, Jenni Julkaisutiedot: Etana Editions, 2016</p>
<p>3. Monikulttuurisuus, suvaitsevaisuus</p> <p>Nimeke: Kaikista rakkain Päätekijä: Langreuter, Jutta Julkaisutiedot: Lasten Keskus, 2012</p> <p>Nimeke: Kaula pystyy kirahvi Päätekijä: Koppens, Judith Julkaisutiedot: Lasten Keskus, 2012</p>	<p>4. Monikulttuurisuus, suvaitsevaisuus</p> <p>Nimeke: Superkamut: Ei mikään tavistintti Päätekijä: Rempt, Fiona Julkaisutiedot: Lasten Keskus ja Kirjapaja, 2014</p> <p>Nimeke: Erilaiset ystävät Päätekijä: Schomburg, Andrea Julkaisutiedot: Kustannus-Mäkelä, 2016</p>

<p>Nimeke: Minun perheeni Päätekijä: Coran, Pierre Julkaisutiedot: Kustannus-Mäkelä, 1998</p>	<p>Nimeke: Onni-poika saa uuden ystävän Päätekijä: Pelliccioni, Sanna Julkaisutiedot: Minerva Kustannus, 2012</p>
<p>5. Prinsessa sadut Nimeke: Prinsessa ja mylläri Päätekijä: Hakkarainen, Henri Julkaisutiedot: Kustannus Kolibri, 2005 Nimeke: Rubiinisydän Päätekijä: Helakisa, Kaarina Julkaisutiedot: Lasten Keskus, 2009 Nimeke: Lumiprinsessa Päätekijä: Hawkins, Emily Julkaisutiedot: WSOY</p>	<p>6. Tietokirjat Nimeke: Kasimir Utössa Päätekijä: Kuusisto, Olli Julkaisutiedot: Rebellis, 2013 Nimeke: Elsa uimahallissa Päätekijä: Ruuska, Kerttu Julkaisutiedot: Sanoma Pro, 2014 Nimeke: Soiva metsä. Jean Sibeliuksen matkassa Tekijä: Kirkkopelto, Katri Julkaisutiedot: Lasten Keskus, 2015</p>
<p>7. Tunteet Nimeke: Pumpuli-Pulle Päätekijä: Willis, Jeanne Julkaisutiedot: Kustannus-Mäkelä, 2007 Nimeke: Ihan hiljaa Päätekijä: Underwood, Deborah Julkaisutiedot: Kariston Kirjapaino, 2011 Nimeke: Molli Tekijä: Kirkkopelto, Katri Julkaisutiedot: Lasten Keskus, 2013</p>	<p>8. Tunteet Nimeke: Pikkupöllö ja uusi muna Päätekijä: Gliori, Debi Julkaisutiedot: Kustannus-Mäkelä, 2016 Nimeke: Pusu pelastaa päivän Päätekijä: Prasadam-Halls, Smriti Julkaisutiedot: Kustannus-Mäkelä, 2016 Nimeke: Reino saa siivet Päätekijä: Vainio, Pirkko Julkaisutiedot: Lasten Keskus ja Kirjapaja, 2016</p>
<p>9. Ystävyys Nimeke: Ollaan aina ystäviä Päätekijä: Meserve, Adria Julkaisutiedot: Kustannus-Mäkelä, 2012 Nimeke: Toivo ja valas Päätekijä: Davies, Benji Julkaisutiedot: Karisto, 2015</p>	<p>10. Vapaavalintaiset kirjat Sadunkertoja valitsee yhdessä lasten kanssa kirjat, jotka satutuokiolla luetaan.</p>

Nimeke: Aurinkolinnut	
Päätekijä: Teräs, Mila	
Julkaisutiedot: Karisto, 2016	

OHJEITA VAPAAEHTOISILLE SADUNKERTOJILLE

- Tutustu luettaviin kirjoihin etukäteen ja lue ne ääneen itseksesi.
- Valitse satuja, joista itse pidät.
- Saavu hyvissä ajoin kirjastoon.
- Aloita satutuokio silloin kun on sovittu.
- Huomioi, että lasten istumapaikat ovat sellaiset, että he näkevät ja kuulevat häiriöttä.
- Esittele jokaisen satutuokion aluksi itsesi ja kysele samalla lasten nimet, iät ja kuulumiset.
- Kerro lapsille huolehtivasi siitä, että kaikki lapset näkevät kirjojen kuvat.
- Kannusta lapsia keskeyttämään ja kyselemään saduista sekä kertomaan niistä oman mielipiteensä.
- Esittele kirjat, jotka sillä kerralla luetaan ja anna lasten valita lukemisjärjestys.
- Kerro, että satutuokiolla voi kuunnella kaikki sadut tai lähteä halutessaan aikaisemmin pois.
- Lue sadut selkeällä äänellä monipuolisesti – satujen sanat neuvovat miten luetaan, eläydy satuihin, mutta älä teeskentele.
- Näytä lapsille kirjan kuvat ja huolehdi, että kaikki näkevät ne.
- Kun sadut on luettu, älä kysele lapsilta ovatko he ymmärtäneet jotain sadun kohtaa tms. vaan anna sadun kypsyä heidän mielissään rauhassa.
- Huolehdi satutuokion päättyessä, että lapset haetaan ja että yksin kirjastoon tulleet lapset pääsevät turvallisesti kotimatalle.
- Tarkista, että satutuokiotila jää siistiksi seuraaville käyttäjille.
- Ja viimeisenä, mutta ei suinkaan vähäisempänä: Nauti lapsille lukemisesta ja yhdessäolosta, heittäydy seikkailuun lasten kanssa. Satu odottaa teitä!

OPASTAULU SATUTUOKIOLLE

TÄSSÄ KIRJASTOSSA PIDETÄÄN SATUTUOKIOITA

_____ KLO _____

SADUNKERTOJANA: _____

LAPSI VOI HALUTESSAAN KUUNNELLA KAIKKI SATUTUOKIOLLA LUETTAVAT SADUT TAI LÄHTEÄ AIKAISEMMIN POIS. AIKUINEN ON TERVETULLUT SATUTUOKIOLLE LAPSEN KANSSA.

SATUTUOKION PÄÄTYTTYÄ SADUNKERTOJA ON PAIKALLA NIIN KAUAN, KUNNES KAIKKI LAPSET ON HAETTU JA YKSIN SATUTUOKIOLLE TULLEET LAPSET OVAT PÄASSEET TURVALLISESTI KOTIMATKALLE.

ETHÄN KÄYTÄ SATUTUOKIOLLA MOBIILILAITTEITA.

MUUTA HUOMIOITAVAA: _____
